

*Strategi for
lokal Agenda 21
– en vejledning*

***Strategi for
lokal Agenda 21
– en vejledning***

**Strategi for lokal Agenda 21
– en vejledning**

Udarbejdet af

Miljøministeriet
Landsplanafdelingen 6. kontor
konsulent Sven Allan Jensen as

Layout

Sven Allan Jensen as

Papir

115g Cyclus Offset
240g Invercote

Tryk

Specialtrykkeriet, Viborg

Oplag

1800 ex.

Henvendelse angående publikationen

Miljøministeriet
Departementet
Landsplanafdelingen
Højbro Plads 4
1200 København K.
Telefon 33 92 76 00
Telefax 33 32 22 27
E-post: lpa@mim.dk
Internet: <http://www.landsplanafdelingen.dk>

Pris

Kr. 80,00 inkl. moms i
Miljøbutikken

Information & Bøger
Læderstræde 1-3
1201 København K.
Telefon 33 95 40 00
Telefax 33 92 76 90
E-post: butik@mim.dk
Internet: www.mim.dk/butik

Danmark.dk
Telefon 1881
Internet: www.netboghandel.dk

ISBN 87-601-9514-2

Publikationen kan citeres med kildeangivelse

Marts 2002

Publikationen er tildelt
det Nordiske Svanemærke.

Indhold

5	Forord
6	Amtskommunernes og kommunernes nye opgave
6	Lovændringen
6	Vejledningen
6	Den strategiske del
7	Den nye opgave
8	Hvad er en strategi for lokal Agenda 21?
8	Hvorfor strategi?
8	Hvad er en strategi for lokal Agenda 21?
10	Strategi er politik
11	Strategi er ledelse
11	Samspil
12	Strategiens indhold
12	Krav og muligheder
13	Strategiens bestanddele
14	Strategiens 4 elementer
19	De 5 indsatsområder
20	Miljøbelastningen
22	Bæredygtig byudvikling
24	Biologisk mangfoldighed
26	Borgerinddragelse
27	Samspil
30	Eksempel: Albertslund Kommune • Strategien som helhed
31	Eksempel: Herning Kommune • Emne 1: Miljøbelastningen
32	Eksempel: Aalborg Kommune • Emne 2: Bæredygtig byudvikling
33	Eksempel: Storstrøms Amt • Emne 3: Biologisk mangfoldighed
34	Eksempel: Haslev Kommune • Emne 4: Borgerinddragelse
35	Eksempel: Kolding Kommune • Emne 5: Samspil og koordinering
36	Proces og organisation for udarbejdelse af strategien
36	Stor metodefrihed
36	Amtskommunernes og kommunernes opgaver
36	Valg af procesforløb og organisation
39	Offentliggørelse og debat
40	Koordinering
42	Eksempel Frederiksborg Amt • Proces og organisation
43	Eksempel Køge Kommune • Proces og organisation
44	Eksempel Firkløversamarbejdet og Hvorslev Kommune • Proces og organisation
46	Eksempel Stevns Kommune • Proces og organisation

Forord

På FN's konference om miljø og udvikling i Rio de Janeiro i 1992 vedtog man bl.a. et dokument med titlen lokal Agenda 21 - en dagsorden for udviklingen i det 21. århundrede. Siden Rio-konferencen har lokal Agenda 21 været et centralt begreb på den internationale scene. Lokal Agenda 21 skitserer på globalt plan sigtelinierne for en bæredygtig udvikling. Der peges i dokumentet bl.a. på at en bæredygtig udvikling betinger inddragelse af befolkningen i arbejdet og at arbejdet forankres nationalt og lokalt. I flere danske amtskommuner og kommuner er der gennem en årrække blevet udarbejdet lokale Agenda 21-strategier og handlingsplaner.

I foråret 2000 vedtog Folketinget en ændring af planloven. Ændringen betyder at amtskommuner og kommuner én gang hvert fjerde år skal udarbejde en redegørelse, der beskriver strategien for deres lokale Agenda 21-arbejde. Med lovændringen er det lokale Agenda 21-arbejde gået ind i en ny fase, hvor alle amtskommuner og kommuner er blevet forpligtet til at udarbejde strategier for det lokale Agenda 21-arbejde.

Med lovændringen er definitionen af lokalt Agenda 21-arbejde blevet præciseret. Der er tale om meget brede rammer for, hvad arbejdet indebærer. Rammerne vil i første omgang blive beskrevet nærmere gennem denne vejledning. Sidenhen vil rammerne blive yderligere uddybet gennem de kommende lokale Agenda

21-strategier, som amtskommuner og kommuner skal udarbejde i de næste år.

Formålet med vejledningen er således at bistå amtskommuner og kommuner med den første generation af lokale Agenda 21-strategier. Ved udgangen af 2003, hvor alle amtskommuner og kommuner skal have færdiggjort deres første lokale Agenda 21-strategi, har vi grundlag for at evaluere strategierne og videregive erfaringer til amtskommuner og kommuner i form af en revideret vejledning eller eksempelsamling.

Det er således ikke sigtet med vejledningen at give det ultimative bud på strategiernes indhold, men alene at uddybe loven, og at give eksempler på og inspirere til, hvordan den første strategi kan udformes.

Gennem de kommende års arbejde vil der sandsynligvis vise sig andre måder at opfylde lovens krav på, end dem der er skitseret her. Miljøministeriet vil med interesse se på de andre måder. Vi håber at vejledningen kan virke som inspirationskilde uden at virke hæmmende over for andre måder at gribe arbejdet an på.

*Niels Østergård
Landsplanafdelingen
Marts 2002*

Amtskommunernes og kommunernes nye opgave

Lovændringen

Med vedtagelsen af planlovsændringen er det lokale Agenda 21-arbejde blevet obligatorisk i amtskommuner og kommuner. Det er en epokegørende nyskabelse, at amtskommuner og kommuner har fået pligt til at udarbejde en strategi for, hvordan man i lokalområdet fremmer en bæredygtig udvikling. For Folketinget har det samtidig været vigtigt at fastholde bredden og det lokale udgangspunkt i arbejdet.

Forud for lovændringen var der et udvalgsarbejde, som var sat i gang på initiativ af den daværende miljø- og energi-

minister. Formålet med udvalgsarbejdet var på den ene side at udarbejde et regelsæt, der kunne motivere kommunerne til at forny kommuneplanlægningen, og på den anden side at styrke det lokale Agenda 21-arbejde ved at integrere det i amtskommuners og kommuners strategiske overvejelser. I udvalgsarbejdet var der repræsentanter for Amtsrådsforeningen, Kommunernes Landsforening, Københavns Kommune og Staten.

Vedtagelsen af lovændringen har både skabt nye muligheder for at udarbejde kommuneplaner, bl.a. ved at indføre planstrategier, og nye op-

gaver i form af pligt til at udarbejde redegørelser for amtets/kommunens lokale Agenda 21-strategi.

Der er udarbejdet en separat vejledning om planstrategier med titlen „Strategi og kommuneplanlægning“.

Kravene til lokal Agenda 21-strategierne er bredt beskrevet. Loven fastlægger fem krav til, hvad lokal Agenda 21-strategierne skal indeholde målsætninger for. Kravene til procedure er enkle. I loven er det fastsat, at strategierne skal udarbejdes hvert fjerde år indenfor de første to år af valgperioden, og at strategien skal offentliggøres.

Vejledningen

Det er formålet med vejledningen at inspirere amtskommuner og kommuner til den kommende opgave.

Baggrundsmaterialet til vejledningen er dels loven, og de lovbemærkninger der er knyttet til loven, dels den rapport, som Udvalget om Fornyelse i Kommuneplanlægningen udsendte i december 1999.

Den strategiske del

Det lokale Agenda 21-arbejde startede for alvor i midten af halvfemserne.

I de forløbne seks år har arbejdet først og fremmest

Hvad handlede Brundtlandrapporten om?

I 1983 opfordrede FN Gro Harlem Brundtland til at lede en uafhængig kommission, "Verdenskommissionen for Miljø og Udvikling".

Opgaven var at udarbejde forslag til langsigtede miljøstrategier til at nå en bæredygtig udvikling. Resultatet blev præsenteret i den såkaldte Brundtlandrapport "Vor Fælles Fremtid", der udkom i 1987.

De seneste årtiers fremgang i produktion og økonomi i den rige del af verden har lagt grunden til en udvikling, som de globale økologiske systemer ikke kan opretholde i lang tid. Stigningen i jordens befolkningstal, svælget mellem rige og fattige, forbruget af ikke fornyelige råstoffer, afbrændingen af fossilt brændstof osv. er eksempler på store udfordringer, som verden står overfor. Problemer skabt i een del af verden kan påvirke andre dele. Vores måde at leve på kan være medvirkende til økologiske og økonomiske katastrofer i andre dele af verden.

Fremgang for menneskeheden på jorden forudsætter, at vi starter på en ny æra, der bygger på visionen om en bæredygtig udvikling.

En bæredygtig udvikling er en udvikling, som opfylder de nuværende behov uden at bringe fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres behov i fare.

Hvad aftalte vi i Rio de Janeiro?

Brundtlandrapporten blev i juni 1992 fulgt op på FN's konference om miljø og udvikling i Rio de Janeiro i Brasilien. Her mødtes deltagere fra 181 lande, heriblandt Danmark. Konferencen handlede om de mange problemer, der er forbundet med miljø og udvikling. Resultatet var en række konkrete beslutninger, der danner et fundament for det videre arbejde.

I Rio de Janeiro blev Agenda 21 besluttet - en handlingsplan for en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede.

En vigtig konklusion i Rio var, at det er tvingende nødvendigt for de rige lande i nord at ændre deres livsstil. Globalt er det ikke holdbart eller retfærdigt på længere sigt, at en fjerdedel af verdens befolkning forbruger 80-85% af verdens ressourcer samtidigt med, at de bidrager mest til miljøproblemerne.

Hvis de rige landes livsstil skulle overføres til den øvrige verden, ville det betyde dramatiske ændringer i livsbetingelserne for den enkelte overalt på kloden. Allerede på nuværende tidspunkt overskrider vi grænserne for, hvad miljøet kan holde til.

bestået i, at igangsætte en lang række forskellige konkrete projekter i landets amtskommuner og kommuner.

Det tidlige Lokal Agenda 21-arbejde har mere været præget af stor opfindsomhed med at igangsætte forskellige projekter end af strategisk tankegang.

Med lovændringen føres det lokale Agenda 21-arbejde ind i en offensiv strategisk rolle, der forventes at få stor betydning for at udvikle samfundet i bæredygtig retning.

Planloven fastlægger kun rammerne for indholdet af de lokale Agenda 21-strategier. Det er op til de lokale myn-

digheder at fastlægge det mere præcise indhold af strategierne.

En vigtig del af det lokale Agenda 21-arbejde er at inddrage borgerne. Derfor er det netop vigtigt, at strategierne tager et lokalt udgangspunkt. Det kan være en god ide, at målsætninger og indikatorer udarbejdes sammen med borgerne for at få et lokalt ejerskab til målsætningerne.

Det er ministeriets håb, at det lokale Agenda 21-arbejde fortsat vil bevare den brede tilgang til det lokale Agenda 21-arbejde. Bredden er vigtig, hvis samfundsudviklingen skal ændres i bæredygtig retning.

Den nye opgave

Udgangspunktet i landets amtskommuner og kommuner er meget forskelligt. Nogle amtskommuner og kommuner har været i gang længe, mens andre kun i meget begrænset omfang har beskæftiget sig med lokal Agenda 21.

Vejledningen er primært udarbejdet til de amtskommuner og kommuner, der har begrænsede erfaringer med det lokale Agenda 21 arbejde. Vi håber, at også de mere erfarne kommuner kan finde inspiration i vejledningen, da vejledningen primært har en metodisk tilgang til emnet.

Ved at udarbejde de lokale Agenda 21-strategier, vil arbejdet blive placeret mere centralt på den politiske arena. Byrådene og amtsrådene skal med strategierne fastlægge de overordnede målsætninger for arbejdet. Det politiske ejerskab vil dermed blive styrket. For de kommunale og amtsslige organisationer forventes det at indebære en meget større ledelsesmæssig opbakning til arbejdet.

Afslutningsvis skal det nævnes, at i Hovedstadsområdet er det amterne og ikke HUR, der skal udarbejde lokal Agenda 21-strategier.

Hvad er der sket i Danmark?

Det lokale Agenda 21-arbejde blev fra myndigheds side sat i gang i 1994 med et samarbejde mellem Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen og Miljøministeriet. Formændene for de to foreninger og den daværende miljø- og energiminister opfordrede i efteråret 1994 amtskommuner og kommuner til at igangsætte det lokale Agenda 21-arbejde. Opfordringen blev fulgt op af en kampagne overfor amtskommuner og kommuner. Kampagnen bestod bl.a. af nyhedsbreve og publikationer om lokal Agenda 21 samt af en lang række møder rundt om i landet.

Den danske indsats er løbende blevet evalueret gennem spørgeskemaundersøgelser. Bl.a. i forbindelse med at FN i 1997 afholdt en ekstraordinær generalforsamling, der bl.a. skulle vurdere indsatsen siden Rio-konferencen i 1992 - det såkaldte Rio +5-møde. I 2001 blev indsatsen vurderet igen - også til brug for Rio +10-mødet i Johannesburg i eftersommeren 2002. Den kommunale indsats er løbende steget, og i 2001 arbejdede 75% af landets amter og kommuner med lokal Agenda 21.

I 2000 vedtog Folketinget en ændring af Planloven, der bl.a. pålagde amtskommuner og kommuner at redegøre for deres lokal Agenda 21-strategi. En vedtagelse der er baggrunden for denne vejledning.

Hvad er lokal Agenda 21?

Lokal Agenda 21 er en amtskommunes eller en kommunes bidrag til en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede. En lokal Agenda 21 giver sig udtryk i opstilling af mål og udførelse af konkrete projekter, der nedsætter forureningsniveauet og mindsker ressourceforbruget.

Det er centralt, at der arbejdes på tværs af sektorerne, og at der tages et lokalt udgangspunkt, hvor befolkning og virksomheder mv. inddrages i en helhedsorienteret, tværfaglig og langsigtet planlægning.

I forbindelse med, at der blev indført bestemmelser i Planloven om, at kommunerne skal redegøre for deres lokale Agenda 21-strategi, er der blevet udpeget 5 områder som redegørelsen skal omfatte. Det drejer sig om:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen,
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed,
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og
- 5) Fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Hvad er en strategi for lokal Agenda 21?

Hvorfor strategi?

Planloven indeholder nu bestemmelser om, at amtskommuner og kommuner skal udarbejde en strategi for det lokale Agenda 21-arbejde hvert 4. år.

Dialogen med amtskommuner og kommuner forud for lovændringen viste, at der i forlængelse af den hidtidige indsats er behov for et overblik og et grundlag for at prioritere de konkrete aktiviteter.

Hvad er en strategi for lokal Agenda 21?

Det centrale i de nye bestemmelser er begrebet strategi, men loven indeholder ikke en "opskrift" på, hvad en strategi skal indeholde, og hvordan den skal tilvejebringes. Der er vide rammer for amtskommuner og kommuner til at udarbejde strategien efter de lokale behov. Sagt med få ord er en strategi for lokal Agenda 21 amtsrådets eller kommunalbestyrelsens visioner for, hvordan der skabes et bæredygtigt

amt eller en bæredygtig kommune og en køreplan for de første skridt på vejen.

Helhed og borgerinddragelse

I begrebet lokal Agenda 21 ligger et helhedssyn.

Bæredygtig udvikling kan ikke skabes af myndighederne alene. Amtskommunernes og kommunernes egen indsats er vigtig og værdifuld, men rækkevidden er også begrænset. Borgere, virksomheder, organisationer og foreninger må også bidrage til at opnå globale og lokale miljøforbedringer. I virkeligheden er der brug for, at vi alle ændrer livsstil for at skabe en bæredygtig udvikling.

For at lokal Agenda 21 arbejdet virkelig kan få effekt må det lokale miljøarbejde og samfundsudviklingen i bredt perspektiv kobles sammen. Det kan beskrives som et samfund, der er økologisk holdbart, økonomisk livskraftigt og socialt retfærdigt.

En bred strategi er derfor ikke et sædvanligt amtskommunalt eller kommunalt dokument, som kun handler om, hvad amtskommunen eller kommunen selv skal gøre.

En bred strategi for lokal Agenda 21 vil være kendetegnet af, at mange aktører i og uden for den amtskommunale og kommunale organisation involveres. Indenfor den kommunale organisation kan det dreje sig om skolerne, institutionerne, idrætsanlæg og rådhusets forvaltning. Uden for den kommunale organisation kan det dreje sig om grønne foreninger, idrætsforeninger, beboerforeninger, erhvervslivet eller fagforeninger. På

grundlag heraf fastlægges de visioner og mål, som amtskommunen eller kommunen sammen med borgerne, vil satse på, og hvad der skal gøres for at nå dem.

Starte med sig selv

En strategi for lokal Agenda 21 kan også have et mere snævert perspektiv, hvor amtskommunens eller kommunens egen indsats sættes i centrum. Især i lokal Agenda 21-arbejdets første faser kan amtskommunernes og kommunernes egen indsats være det bærende i strategien. Mange er startet med at "fejle for egen dør", og har siden bredt indsatsen ud til også at omfatte aktører uden for den amtskommunale eller kommunale organisation.

Elementer i en strategi

Der er flere opfattelser af hvad strategier er. Et fællestrekk i flere forskellige "skoler" er, at en strategi skal give svar på følgende 4 spørgsmål:

A. Hvor står vi?

Status

B. Hvor vil vi hen?

Visioner og målsætninger

C. Hvad gør vi?

Konkrete handlinger og organiseringen af deres gennemførelse.

D. Hvordan gik det?

Opsamling af erfaringer og evaluering og stillingtagen til revision af strategien.

Inden for rammerne af de 4 spørgsmål kan strategien udformes og afgrænses på flere måder.

Overordnet og bred

Det kendetegner en strategi, at den bagvedliggende tankegang er overordnet og bred i

Planloven

Lokal Agenda 21

§ 33 a. Amtsråd og kommunalbestyrelser skal inden udgangen af den første halvdel af den kommunale valgperiode offentliggøre en redegørelse for deres strategi for amtskommunens henholdsvis kommunens bidrag til en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede med oplysninger om, hvordan der skal arbejdes helhedsorienteret, tværfagligt og langsigtet, og hvordan befolkningen, virksomheder, organisationer og foreninger vil blive inddraget i arbejdet (lokal Agenda 21).

Strategien skal indeholde amtsrådets henholdsvis kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for følgende indsatsområder:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen,
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed,
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og
- 5) Fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Stk. 2. Den i stk. 1 nævnte redegørelse skal samtidig med offentliggørelsen sendes til miljøministeren.

§ 33 b. Miljøministeren giver hvert fjerde år en redegørelse for det lokale Agenda 21-arbejde i amtskommuner og kommuner til et af Folketinget nedsat udvalg. Redegørelsen skal tilvejebringes i samarbejde med de kommunale organisationer.

Elementer i en strategi

A. Hvor står vi?

B. Hvor vil vi hen?

C. Hvad gør vi?

D. Hvordan gik det?

Hvor står vi? – Forudsætninger

Det er ikke et lovkrav, at strategien skal bygge på baggrundsviden, men udarbejdelse af en strategi vil normalt bygge på indsamling af en vis mængde baggrundsviden. Det kan fx være nyttigt at få et overblik over den hidtidige indsats og at få beskrevet situationen i amtskommunen eller kommunen ved hjælp af en række hårde og bløde data.

Hvor vil vi hen? – Visioner og målsætninger

Loven indeholder krav til, at der skal formuleres målsætninger for 5 indsatsområder. "Målsætningsdelen" kan fx opdeles i en langsigtet vision for helheden og nogle mål for de enkelte indsatsområder på lidt kortere sigt.

Hvad gør vi? – Handlinger

Loven kræver ikke, at strategien skal indeholde konkrete handlinger, men en strategi vil normalt indeholde overvejelser om, hvordan man når frem til målene. Strategien kan fx indeholde en række forslag til konkrete projekter, og hvordan gennemførelsen af handlingerne organiseres fx i form af økonomiske og personalemæssige ressourcer til opgaven, tidsplan osv.

Hvordan gik det? – Evaluering

Der er ikke krav i planloven om, at strategien skal følges op med undersøgelser af, hvordan det er gået med at gennemføre strategien, men strategisk arbejde indebærer normalt en opsamling af erfaringer til brug ved revision af strategien.

Generelt om strategi

Strategi kommer af det græske ord *strategia*, som betyder feltherrekunst.

Der er en betydelige interesse for strategi i både offentlige og private organisationer. Det hænger sammen med det stigende pres på organisationerne om at kunne omstille og forny sig under den hurtige udvikling inden for næsten alle områder af samfundet. Den teknologiske udvikling, ændrede værdigrundlag, øget miljøbe-

vidsthed, stigende krav til service og knappe ressourcer stiller således krav om omstilling.

Hensigten med strategier er, at samordne mange aktiviteter, fx under lokal Agenda 21, for at få en effektiv indsats og det bedst mulige resultat i forhold til målene.

Strategi indebærer, at organisationen danner sig helhedsbilleder af fremtidige muligheder og udfordringer og udformer handlinger i forhold hertil. Strategi adskiller sig fra

"visioner" og "overordnede mål" ved, at der først bliver tale om strategi, når strategien viser, hvordan visioner eller overordnede målsætninger kan realiseres. Strategi er en planlægningsform, som på én gang er både **overordnet og langsigtet og konkret og handlingsorienteret**.

Strategi er et ledelsesværktøj. Organisationens øverste ledelse vil derfor altid være ansvarlig for strate-

gien. Den kan udarbejdes og gennemføres "oppefra og ned" af en snævert afgrænset ledelse eller være udarbejdet "nedefra og op" med bred involvering og en bred opfattelse af organisationen. I lokal Agenda 21 sammenhæng kan organisationen i yderste konsekvens opfattes som hele amtskommunen eller kommunen med alle borgere, virksomheder, foreninger og organisationer som medlemmer.

emnevalget. En strategi er ikke på forhånd afgrænset til bestemte emner. Det overordnede og brede udgangspunkt kan fx komme til udtryk ved, at det baggrundsmateriale, der lægges frem for politikerne, er overordnet og bredt i sit emnevalg, og at processen frem mod strategien involverer væ-

sentlige "interessenter" i strategien.

Politisk prioritering

Den overordnede og brede tankegang bag strategien betyder ikke, at strategien skal omfatte alt. Planloven indeholder kun få indholdskrav, og den fastlægger ikke krav til

ambitionsniveauet. I en strategi indgår både tilvalg og fravalg.

Det er op til politikerne i amterne og kommunerne at fastlægge, hvad strategien for deres amt eller kommune skal handle om, og hvad den ikke skal handle om.

Det vigtige er, at visioner, mål og handlinger i strategien

udtrykker en bevidst politisk prioritering af, hvad der er fundamentalt for amtet eller kommunen, og hvad der skal være sigt punkterne for og prioriteringen i den lokale politik.

Det er vigtigt, at strategien er et svar på de lokale udfordringer. Dermed bliver

strategierne forskellige, og der lægges vægt på forskellige aspekter i landets amtskommuner og kommuner.

Målrettet og effektiv

Formålet med en strategi for lokal Agenda 21 er at sikre, at den lokale indsats sker efter bevidst valgte visioner og mål, at der arbejdes frem mod målene gennem en effektiv indsats, og at mål og handlinger bliver til i dialog med væsentlige aktører. Strategien for lokal Agenda 21 kan sikre at mange aktiviteter i og uden for de amtskommunale og kommunale institutioner bliver samordnet på en hensigtsmæssig og effektiv måde.

Samtidig kan strategien for lokal Agenda 21 være med til at skabe overblik over og øge

opmærksomheden om, hvad den hidtidige indsats har handlet om.

Eksperimenterende og kreativ

Samtidig med at strategien handler om at målrette og effektivisere indsatsen mod at få mere bæredygtighed for pengene, så er det vigtigt, at der også bliver et råderum til uplanlagte eksperimenter og forsøg. Der er ingen færdig opskrift på bæredygtig udvikling. Nye landvindinger og erfaringer kommer bl.a. ved at afsætte plads til eksperimenter og spillerum til kreativitet.

Strategi er politik

Som de øverst ansvarlige er det vigtigt, at politikerne har et reelt ejerskab til strategien.

Det politiske ejerskab kan fremmes både ved måden politikerne involveres på, og ved at lægge et interessant beslutningsgrundlag frem for politikerne.

Et klart signal

Ved at sende et stærkt og klart signal om, hvad der er den lokale politik, kan amtsrådet eller kommunalbestyrelsen sikre, at strategien bliver taget alvorligt af de mange parter, der skal bidrage til at virkeliggøre strategien.

Tilvalg og fravalg

Loven fastlægger ikke et ambitionsniveau for indholdet i strategien.

I en klar strategi indgår både tilvalg og fravalg. Det er

op til politikerne i amtskommunerne og kommunerne ud fra de fem emner i loven at fastlægge, hvad den lokale strategi skal handle om, og hvad den ikke skal handle om.

Uafklarede emner

På områder, hvor den politiske holdning ikke kan afklares, kan strategien indeholde spørgsmål til debat eller udmeldinger om, at emnet tages op i en senere strategi.

Den politiske beslutning

Som grundlag for den politiske beslutning om strategien er der grundlæggende behov for:

- Et statusmateriale, der giver et overordnet og bredt billede af situationen i amtet eller kommunen med hen-

Ringkøbing Amt

Vores lokal Agenda 21-arbejde begyndte i 1994, da vi sammen med Århus Amt støttede Green City Denmark's placering i kommunerne tværs over Jylland – Videbæk, Herning, Ikast og Silkeborg.

Som støtteamt til Green City Denmark er vi forpligtede til at udarbejde en årlig Miljø- og Energiredegørelse, og det har vi gjort siden 1996.

I 1997 ansatte vi en medarbejder, som skulle arbejde halvtids med lokal Agenda 21. I dag er opgaven bemandet med 1 leder og 1 1/2 medarbejder.

For tiden er vi i gang med en miljøpolitik for hele amtets virksomhed. Vi har nedsat en arbejdsgruppe med deltagere fra alle forvaltninger og repræsentanter fra de amtslige institutioner.

For at udbrede lokal Agenda 21-tankegangen internt er der afholdt fyraftensmøder for medarbejdere på amtsgården. I forbindelse med det eksterne arbejde afholder vi jævnligt kurser og fyraftensmøder med miljøtemaet på programmet for erhvervslivet i amtet.

Vi har gennemført flere konkrete initiativer – fx grøn indkøbspolitik, og der er indstiftet en miljøpris, som blev uddelt første gang i november 2000.

Knud Munk Nielsen Amtsborgmester

Århus Kommune

Århus Byråd besluttede i 1995, at udarbejde en kommuneplan med visioner og mål for den fremtidige udvikling set i et 20 - 30 årigt perspektiv. Baggrunden var bl.a. regeringens opfordring til om at gå i gang med en lokal Agenda 21.

Kommuneplan "Århus i det 21. århundrede" blev vedtaget af Byrådet i 1997 med lokal Agenda 21 som en integreret del. Planen indeholder en vision for den fremtidige udvik-

ling, som bygger på tre lige vigtige elementer.

Den sociale og kulturelle bæredygtighed handler om kvaliteten i velfærdssamfundet, om holdninger, ansvar for sig selv og ansvar for fællesskabet.

Den økonomiske bæredygtighed er en forudsætning for at udvikle velfærden, men den økonomiske vækst forudsættes at ske på et ressourcbevidst grundlag.

Den fysiske bæredygtighed drejer sig bl.a. om at reducere energi- og ressourceforbruget, så omgivelserne belastes mindst muligt.

Samtidig med vedtagelsen af kommuneplanen besluttede Byrådet, at kommuneplanen skulle følges op af et handlingsprogram, der gælder for 4 år ad gangen.

Louise Gade Borgmester

syn til bæredygtig udvikling - gerne med mulighed for at sammenligne med andre amter eller kommuner eller at se en udvikling over tid.

- En proces, der afklarer holdningen til lokal Agenda 21 blandt "interessenterne" (borgere, foreninger, erhvervslivet mv.) og deres interesse i at være med til at realisere strategien.
- Et oplæg til de politiske valgmuligheder.
- En åben, engagerende og kreativ proces, der giver politikerne gode rammer for at træffe beslutninger om strategiens indhold og tænke nyt.

Mål og rammer det centrale

Det vigtigste for politikerne vil normalt være at formulere vi-

sioner og målsætninger, at fastlægge rammer for de konkrete handlinger i form af fx et budget for lokal Agenda 21, og at stille krav til, hvordan der skal følges op på strategien.

Strategi er ledelse

Den politisk formulerede strategi er grundlaget for den administrative ledelses arbejde med at gennemføre strategien.

Det er den administrative ledelses opgave at decentralisere arbejdet med at gennemføre de konkrete handlinger, at få visioner og mål til at gennemsyre aktiviteterne i organisationens udførende led, og at støtte borgerne, foreningerne og erhvervslivet med deres bidrag.

Ledelsesværktøjer

Gennem ledelsessystemer som fx mål- og rammestyring eller kontraktstyring kan det sikres, at strategien kommer til at præge aktiviteterne i de udførende led i organisationen. Strategien kan fx indarbejdes i virksomhedsplaner og service deklamationer. Resultater og erfaringer kan beskrives i afdelingernes og institutionernes årsberetninger, som kan samles op og indgå i den kommende budgetlægning og ved revision af strategien.

Det er samtidig en ledelsesmæssig opgave at få skabt en synlig sammenhæng mellem visioner og mål og de konkrete handlinger i organisationen.

Samspil

Strategien kan alene omfatte lokal Agenda 21. En anden mulighed er, at strategien for lokal Agenda 21 og strategien for kommuneplanlægningen kan være en fælles strategi.

Herudover er der mange beslægtede opgaver i amtskommuner og kommuner, som strategien for lokal Agenda 21 kan spille sammen med, fx grønt regnskab, miljøhandlingsplan og miljøledelse.

Hillerød Kommune

Beslutningen sætter fokus på intensivering og kvalitetsforbedring af den eksisterende by.

Der er udpeget byomdannelseområder. Fortætning af nedslidte byområder skal medvirke til at områderne bringes op til nutidig standard.

Byrådet har valgt en ny trafikstrategi, som går ud på at udnytte det eksisterende vejnet frem for at anlægge nye veje. Også ledninger, offentlig og privat service mv. skal udnyttes bedre.

De nye målsætninger og handlinger for bæredygtig byudvikling følges op med en lokal Agenda 21 strategi, som beskriver Hillerød Kommunes strategi for Planlovens 5 indsatsområder.

Nick Hækkerup
Borgmester

Hillerød Kommune har i 2001 vedtaget et forslag til kommuneplan. Bæredygtig byudvikling er et centralt mål i vores nye kommuneplan, og vi ønsker at fortsætte kommunens positive udvikling. Kommuneplanen indeholder strategier for udviklingen, herunder strategi for lokal Agenda 21, og der er udarbejdet strategiske miljøvurderinger for udvalgte byudviklingsområder.

Byrådet har besluttet, at byudviklingen skal ske på allerede udlagte arealer. Der skal ikke inddrages nye "bar mark" arealer.

Ejby Kommune

I Ejby Kommune betragter vi lokal Agenda 21 som en tænke-måde, vi forsøger at få ind i hverdagen gennem konkrete projekter

Vi opfatter lokal Agenda 21 som en positiv platform for dialog mellem borgere og kommunalbestyrelse om en bæredygtig udvikling.

Vi har introduceret lokal Agenda 21 i kommuneplanen fra 1997. Her har vi formuleret en vision om Ejby Kommune, som bl.a. omfatter lokal Agenda 21. Vi har 5 overordnede mål:

- At skabe et attraktivt og bæredygtigt bymiljø.
- At arbejde for fællesskab, aktivitet og medansvar.
- At skabe økologisk balance, bedre miljø, bedre levevilkår og bedre livskvalitet.
- At samarbejde om at nå målene.
- At vi skal gå foran som grøn kommune.

Vi har lagt vægt på at skabe konkrete resultater. Der er bl.a. ansat en grøn guide, indført affaldssortering og betaling efter affaldsmængde, oprettet et genbrugscenter med 25 ansatte, indført gratis buskørsel og meget mere.

Det er meget positivt i en lille kommune som vores at arbejde mod et fælles mål sammen med borgerne og se de gode resultater.

Claus Hansen
Borgmester

Strategiens indhold

Planloven (bestemmelser om indholdet fremhævet)

Lokal Agenda 21

§ 33 a. Amtsråd og kommunalbestyrelser skal inden udgangen af den første halvdel af den kommunale valgperiode offentliggøre en **redegørelse for deres strategi** for amtskommunens henholdsvis kommunens bidrag til en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede med oplysninger om, hvordan der skal arbejdes **helhedsorienteret, tværfagligt og langsigtet**, og **hvordan befolkningen, virksomheder, organisationer og foreninger vil blive inddraget i arbejdet** (lokal Agenda 21).

Strategien skal indeholde amtsrådets henholdsvis kommunalbestyrelsens **politiske målsætninger** for det fremtidige arbejde inden for følgende indsatsområder:

- 1) **Mindskelse af miljøbelastningen,**
- 2) **Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,**
- 3) **Fremme af biologisk mangfoldighed,**
- 4) **Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og**
- 5) **Fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.**

Krav og muligheder

Strategien skal som minimum indeholde amtsrådets eller kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for 5 indsatsområder. Der er ikke krav til strategiens ambitionsniveau for de 5 indsatsområder.

Strategien må gerne tage emner op, som ligger uden for de 5 indsatsområder.

Det er i høj grad op til amtskommunen eller kommunen at udvikle sin egen strategi. Det er vigtigt, at strategiens indhold og ambitionsniveau fastlægges lokalt i en dialog mellem amtskommuner, kommuner og borgere. Samtidig er det vigtigt, at strategiarbejdet fører til en bevidst prioritering af den amtskommunale og kommunale, indsats så det lokale bidrag får størst positiv effekt på de væsentligste globale miljøproblemer.

Hvad er lokal Agenda 21?

Lokal Agenda 21 har sit udspring i Brundtlandrapporten og FN's konference om miljø og udvikling i Rio de Janeiro i 1992.

Lokal Agenda 21 kan være et vanskeligt begreb at arbejde ud fra når det bliver defineret bredt. Så handler lokal Agenda 21 ikke kun om miljø, men også om fx demokrati og social, kulturel og økonomisk bæredygtighed eller i det hele taget "det bæredygtige samfund".

Med en meget bred definition kan lokal Agenda 21 let "forsvinde ud af syne" og blive uhåndterbar.

Miljøet i centrum

Lokal Agenda 21 handler grundlæggende om at mindske miljøbelastningen og ressourceforbruget globalt, og hvad vi lokalt kan gøre for at

Basismodel for en lokal Agenda 21-strategi

Forord

Amtsrådets, kommunalbestyrelsens eller borgmesterens introduktion. Strategiens formål, indhold og baggrund samt hvordan strategien er blevet til og hvilke foreninger, organisationer mv., der har bidraget.

Hvor står vi?

En overordnet beskrivelse af udgangspunktet for strategien i form af fx:

- Den hidtidige indsats.
- Situationen i amtet eller kommunen belyst med fx redegørelser og indikatorer.
- Nye love og regler, der påvirker lokal Agenda 21.
- Andre myndigheders strategier, planer og aktiviteter af betydning for lokal Agenda 21.

Hvor vil vi gerne hen?

Amtsrådets eller kommunalbestyrelsens politiske visioner for lokal Agenda 21, samt hovedmålene for de 5 indsatsområder, som loven indeholder.

Hvordan kommer vi videre?

En handlingsplan der beskriver, hvordan visioner og mål kan gøres til virkelighed. Handlingsplanen kan beskrive konkrete aktiviteter, som amtskommunen eller kommunen ønsker iværksat, og hvordan samarbejdet mellem amtskommunen eller kommunen og eksterne parter forventes at blive. Handlingsplanen kan disponeres efter samme emner som målsætningsdelen, og der kan fx være en samlet tids- eller rækkefølgeplan, og en oversigt over hvem der forventes at bidrage til handlingerne.

Skema over elementer og indhold i strategien

Elementer i en strategi	A. Hvor står vi? Forudsætninger	B. Hvor vil vi hen? Visioner og mål	C. Hvad gør vi? Handlinger	E. Hvordan gik det? Evaluering
Lovens krav til indhold				
1. Mindskelse af miljøbelastning og ressourceforbrug.				
2. Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse.				
3. Fremme af biologisk mangfoldighed.				
4. Inddragelse af befolkningen				
5. Fremme af et samspil				

bidrage til løsning af de globale problemer. Lokal Agenda 21 handler derfor om en lang række grundlæggende dagligdags forhold, og dermed også om sociale, kulturelle og økonomiske ændringer, som er nødvendige for at fremme en bæredygtig udvikling.

Eksempelvis er transportmiddelvalg bestemt af benzinerpriser, livsstil, status mv.

Hvor kan arbejdet starte?

Arbejdet med strategien kan bygge videre på det, som allerede findes i fx sektorplaner eller kommuneplanen. Sektorplanerne vil typisk indeholde forudsætningsmateriale og målsætninger for en del af de emner, som strategien for lokal Agenda 21 skal indeholde. Eksempelvis har flere kommuner udarbejdet miljøhandlingsplaner, som dækker en del af strategien for lokal Agenda 21.

Sammenlignet med amtskommunernes og kommunernes lovpligtige miljøopgaver går lokal Agenda 21 et skridt videre. Lokal Agenda 21 omfatter også, hvordan amtskommuner og kommuner kan gøre deres egen "virksomhed" bæredygtig, og hvordan borgere, foreninger, virksomheder mv. kan engageres i arbejdet med at fremme en bæredygtig udvikling.

Mod det bæredygtige samfund

Når det første skridt er taget, kan lokal Agenda 21 senere blive meget omfattende og helhedspræget. Lokal Agenda 21 kan også spille sammen med det sociale, kulturen, økonomien mv. i en vision om at skabe det "bæredygtige samfund".

Miljøministeriet har oprettet en database, der bl.a. indeholder eksempler på lokal Agenda 21 arbejde. Databasen findes på hjemmesiden www.lokalagenda21.dk.

Strategiens bestanddele

Overvejelserne om udformning af strategien kan tage udgangspunkt i de 4 grundelementer i en strategi og i lovens krav om, at der skal laves målsætninger inden for 5 indsatsområder. De 4 elementer i en strategi er:

- Hvor står vi?
- Hvor vil vi gerne hen?
- Hvad gør vi?
- Hvordan gik det?

www.lokalagenda21.dk

Miljøministeriet har oprettet en database på internettet. Databasen har til formål at anviser gode eksempler på lokal Agenda 21-arbejde. Eksemplerne, der spænder fra byggeri over naturbeskyttelse til social bæredygtighed er relativt kortfattet beskrevet.

Alle kan indsende eksempler på lokal Agenda 21-projekter til databasen. På den måde bliver databasen stedet, hvor man hele tiden kan finde det nyeste indenfor lokal Agenda 21 i Danmark.

De 5 indsatsområder er:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen,
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed,
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet,
- 5) Fremme af et samspil mellem miljø, trafik og andre sektorer.

Strategiens 4 elementer

Der findes en række erfaringer og metoder inden for hver af de 4 elementer i strategien, som arbejdet kan bygge på.

A. Hvor står vi?

Der er ikke krav i loven om, at strategien skal bygge på baggrundsviden, men en strategi vil i praksis bygge på et forudsætningsmateriale af et vist omfang.

Forudsætningsmaterialet kan bestå af erfaringer med det, der allerede er gjort samt beskrivelser af miljøtilstanden og ressourceforbruget.

Datamaterialet kan både være "hårde data" som forbrugstal, trafikmængder mv. og "bløde data". Der kan fx indsamles oplysninger fra brugere, driftspersonale eller organisationer, eller der kan

indsamles oplysninger om, hvor mange borgere, der har deltaget i aktiviteter. "Bløde data" kan indsamles via rundbordssamtaler, interviews, spørgeskemaer, brugerundersøgelser mv.

Det der er gjort

Lokal Agenda 21-arbejdet kan tage udgangspunkt i en oversigt over, hvad amtskommunen eller kommunen allerede gør.

De igangværende aktiviteter kan omfatte følgende:

- Interne aktiviteter på de lovpligtige områder, fx spildevandsrensning.
- Amtskommunernes og kommunernes "frivillige" miljøinitiativer for egen virksomhed,
- Eksterne aktiviteter i samarbejde med borgerne.

Arbejdet med at indsamle op-

lysninger om interne aktiviteter kan sættes i system og gennemføres af forvaltninger og institutioner.

Miljøtilstanden

Miljøtilstanden og ressourceforbruget i amtskommunen eller kommunen kan beskrives ved hjælp af forskellige metoder, som amtskommuner og kommuner har erfaringer med at bruge. Mange oplysninger findes allerede i amtskommu-

nale, kommunale og forsyningsselskabers sektorplaner om fx trafik, grundvand, spildevand og fjernvarme.

Grønne regnskaber

Flere amtskommuner og kommuner udarbejder grønne regnskaber, der er inspireret af de lovpligtige grønne regnskaber, som en række virksomheder hvert år skal indsende til Erhvervs- og Selskabsstyrelsen.

Metoder til vurdering af miljøtilstanden

- Grønne regnskaber
- Bæredygtighedsindikatorer
- Det økologiske råderum
- Det økologiske fodspor

Emner i Nordborg Kommunes grønne regnskab

- Badevand
- Vandløb
- Vandløbsrestaurering
- 2 meter bræmmer langs vandløb
- Vandløbsregulativer
- Drikkevand og grundvandsforurening
- Private brønde og boreriger
- Miljøtilsyn
- Miljøinformation
- Sprøjtemedler
- Kommunen som forbruger
- Spildevand
- Beredskab

Nordborg Kommune har lavet grønt regnskab siden 1993. Det grønne regnskab bruges til at afrapportere resultaterne af miljøhandlingsplanen. Det grønne regnskab omfatter de kommunale ansvarsområder og aktiviteter. Der er fx statistik for kommunens anvendelse af sprøjtemedler og for forbruget af vand, varme og el i kommunens institutioner.

Om grønne regnskaber

Flere amtskommuner og kommuner udarbejder grønne regnskaber. De grønne regnskaber er forskellige. Der kan peges på følgende typer:

- Grønne helhedsregnskaber, som omfatter hele amtskommunens eller kommunens geografiske område, forsøger at være en totalkortlægning for alle emner og går på tværs af offentlig og privat virksomhed.
- Grønne regnskaber, som kun omfatter den amtslige eller kommunale virksomhed.
- Grønne regnskaber, som kun omfatter et begrænset antal emner i form af udvalgte indikatorer.

Emner i Køge Kommunes grønne regnskab

- Luft
- Vandløb og søer
- Grundvand
- Landskab
- Bymiljø
- Borgernes miljøpræstation
- Erhvervenes miljøpræstation
- Kommunens miljøpræstation
- Grønne foreninger og særlige miljøaktiviteter

Køge Kommunes grønne regnskab er et helhedsregnskab. Både kommunale aktiviteter og ansvarsområder og borgernes og erhvervslivets aktiviteter er med i regnskabet. Eksempelvis er både borgernes, virksomhedernes og de kommunale institutioners el-forbrug opgjort.

De grønne regnskaber er et vigtigt instrument i virksomhedernes indsats for at integrere miljøhensyn med henblik på at opnå en bæredygtig udvikling. Regnskaberne kortlægger og synliggør virksomhedernes miljøbelastning og ressourceanvendelse som udgangspunkt for en målrettet miljøindsats i virksomhederne.

Grønne regnskaber kan også fx indeholde oplysninger

om miljømål og -handlingsplaner om, hvilke konkrete resultater der er opnået, samt historiske data der gør det muligt at følge udviklingen over nogle år.

En netop gennemført ændring af ordningen om virksomheders grønne regnskaber vil forstærke dialogen mellem myndighed og virksomheder. Det kan styrke de grønne regnskaber i det lokale Agenda 21-arbejde.

Eksempel på indikatorer

Stockholm Kommune, Sverige

Miljø

- Energiforbrug pr. person pr. år
- Affaldsmængden pr. person pr. år
- Udslip af tungmetaller
- Udslip af kuldioxid pr. person pr. år
- Antal dage pr. år med tilfredsstillende luftkvalitet
- Andelen af trafikanter der bruger kollektiv trafik

Økonomi

- Bruttoregion- eller -kommuneprodukt pr. år
- Beskæftigelsesniveau
- Uddannelsesniveau
- Andel miljømærkede dagligvarer

Social udvikling

- Antal personer med astma
- Andel personer der føler økonomisk tryghed
- Andel personer som er bange for vold
- Børnenes tid sammen med voksne

Demokrati

- Andelen af engagerede personer
- Valgdeltagelsen blandt førstegangsvælgere
- Andelen af personer, som følger delagtighed i samfundet
- Andelen af unge, som mener de kan påvirke samfundsudviklingen

Indikatorerne i Stockholm Kommune er resultatet af en større proces med omfattende inddragelse af borgere, eksperter, embedsmænd og politikere. Formålet med indikatorerne er at vise trenden. Indsamlingen af data sker som målinger gennem forsyningsystemer mv. og ved brugerundersøgelser.

Bæredygtighedsindikatorer

Brug af indikatorer har været højt prioriteret af mange af de aktive amtskommuner og kommuner. Fordelen ved indikatorer er, at de på en enkel måde giver et billede af miljøbelastningen og ressourceforbruget i amtskommunen eller kommunen.

Indikatorerne giver grundlag for at målrette strategien mod udvalgte problemer og bagefter måle effekten ved at ajourføre indikatorerne med passende mellemrum, fx hvert år.

Det er nærliggende at knytte indikatorerne tæt til de valgte målsætninger, fx ved

Eksempel på indikatorer

Herning Kommune

Energi- og ressourceforbrug

- Forbrug af el, vand, varme samt andelen af alternativ energi.

Affald

- Affaldsmængderne fordelt på typer og graden af genanvendelse.
- Kvalitet af vand, luft og jord.

Trafik

- Trafikken fordelt på personbiltrafik, kollektiv trafik og cykeltrafik samt pendling.

Arealanvendelse

- Arealanvendelsen, herunder fx størrelsen af skove og udyrkede arealer og byarealets størrelse og tæthed.

mål om procentvise reduktioner i forhold til nuværende ressourceforbrug og miljøbelastninger.

Valg af indikatorer kan få stor indflydelse på, hvad strategien kommer til at handle om, og hvordan målsætningerne bliver formuleret. Derfor har nogle amtskommuner og kommuner gennemført en større debat om valg af indikatorer, og de har gjort valg af indikatorer til en politisk beslutning.

Det er teknisk og fagligt muligt at opstille indikatorer for en meget lang række faktorer, der belyser en amtskommunes eller en kommunes bæredygtighed. Men erfaringerne peger på, at for mange indikatorer forringer overskueligheden. Og uanset hvor mange, der vælges, kan det altid diskuteres om, der stadigvæk mangler nogle.

Det er vigtigt, at der er sammenhæng mellem målsætningerne og de valgte indikatorer.

En praktisk måde at starte på er at vælge indikatorer, hvor data eksisterer eller er lette at få fat på.

Hvis de samme indikatorer bruges gennem flere år, kan udviklingen følges og vurderes. På den måde kan indikatorer bruges til at revurdere strategien.

Det kan overvejes at bruge samme indikatorer som andre kommuner eller amtskommuner, så situationen og udviklingen kan sammenlignes.

Ideen med indikatorer er at få en lokal debat om, hvad der skal være målepunkter for lokal Agenda 21-arbejdet. Det er vigtigt, at indikatorerne er let opfattede samlingspunkter om den fælles indsats.

En god indikator giver mulighed for at måle resultatet af den fælles indsats for at nå de opstillede mål, og den synliggør byens miljøbelastning og ressourceforbrug. En god indikator kan fx være at måle vandløbskvaliteten på mængden eller arterne af fisk.

Indikatorer, som bygger på hårde data fra de "offentlige systemer", kan suppleres af informationer leveret af interessegrupper, brugere mv. Miljø- og naturorganisationer kan fx bidrage med oplysninger om mangfoldigheden i

dyre-, fugle- og plantelivet.

Internationalt arbejdes der flere forskellige steder med udvikling af indikatorer. Nogle af de vigtigste aktører er OECD, FN og EU (Eurostat og Det europæiske Miljøagentur) og mange af de lande som Danmark normalt sammenligner sig med.

Det økologiske råderum

Enkelte kommuner arbejder med mere avancerede værktøjer, fx "det økologiske råderum". Forbruget af fx vand i

amtskommunen eller kommunen kan sættes i forhold til mængden af nyt drikkevand, der dannes i de grundvandsdannende oplande. Metoden er under udvikling. For nogle miljøfaktorer er det ikke muligt at beregne det økologiske råderum. For andre miljøfaktorer kan det lade sig gøre ved brug af mange kræfter.

Det økologiske fodspor

En anden metode er at beregne "det økologiske fod-

spor", hvor fx ressourceforbruget sammenlignes med det nødvendige areal til at producere ressourcerne eller omsætte de forurenende stoffer, som forbruget af ressourcerne medfører.

B. Hvor vil vi gerne hen?

Pejlemærkerne for, hvor vi gerne vil hen, kan opdeles i visioner og målsætninger. Opstilling af visioner og målsætninger er den eneste del af strategien, der er lovpligtig.

På en række områder er der

Det økologiske råderum

Det økologiske råderum er lanceret af miljøorganisationer og -myndigheder i de vesteuropæiske lande. Det tager udgangspunkt i, at der er grænser for, hvor mange ressourcer vi kan bruge, og hvor meget vi kan forurene miljøet, hvis udviklingen skal være bæredygtig, og hvis der skal være en mere ligelig fordeling af ressourcer i verden. Det økologiske råderum kan bruges til:

- at sætte konkrete mål for, hvor mange ressourcer, vi må forbruge,
- at illustrere forskellen mellem de fastsatte mål og den faktiske udvikling,
- at være forudseende i forhold til fremtidige krav om en mere effektiv ressourceudnyttelse i samfundet.

Når det økologiske råderum skal gøres op, er et af de vigtigste spørgsmål, hvor mange naturressourcer vi har til rådighed. Der skal tages stilling til, hvor stor en del af de eksisterende ressourcer, der i praksis er tilgængelige for menneskets forbrug, og om anvendelsen kan ske på en acceptabel måde. Krav til kvalitet kan også være afgørende for, om vi kan anvende ressourcerne, fx hvor rent vores grundvand skal være, for at vi kan bruge det som drikkevand.

Det økologiske råderum for de fornybare ressourcer, som naturen selv gendanner, fx grundvand og planter i landbruget, kan i teorien udnyttes i et omfang, der svarer til den årlige tilvækst af den pågældende ressource. De ikke-fornybare ressourcer kan - i teorien - ikke udnyttes bæredygtigt, men det økologiske råderum kan beregnes ud fra mål om tids-horisonten for forbruget af en bestemt ressource som fx olie.

Mere information findes fx på Miljøministeriets hjemmeside www.mim.dk eller Miljøstyrelsens hjemmeside www.mst.dk.

Det økologiske fodspor

Det analytiske værktøj, som går under betegnelsen "det økologiske fodspor", blev udviklet af Dr Mathis Wackernagel og professor William Rees. Det økologiske fodspor er et teoretisk værktøj, som bidrager til en forståelse af, hvordan forskellige menneskelige aktiviteter giver forskellige "belastninger" - fodspor - på omgivelserne.

Det økologiske fodspor er en metode til at beregne, hvor meget økologisk produktivt areal en "populationsenhed" behøver for at producere de ressourcer og klare affaldshåndteringen, som svarer til det nuværende forbrug. En populationsenhed kan fx være en person, en by, en kommune, et amt, et land eller hele kloden.

Beregningerne bygger på målinger af forbrugsmønstret og affaldshåndteringen i populationsenheden. Metoden tager hensyn til at arealer har forskellig bioproduktivitet. Der skelnes fx mellem landbrugsarealer, skov, by og hav.

Beregninger for hele jorden viser, at vi behøver 3 planeter som jorden for, at hele verdens befolkning kan få et vestligt forbrugsniveau.

Du kan læse mere om det økologiske fodspor på ecofoot@demesta.com eller "Our Ecological Footprint - Reducing Human Impact on the Earth", som Wackernagel og Rees udgav i 1996.

allerede formuleret mål i sektorplaner.

Visioner

Visionerne er langsigtede og beskriver helheden.

Visionerne afspejler grundlæggende holdninger og er et billede på, hvordan det bæredygtige amt eller den bæredygtige kommune ser ud om mange år.

Visionerne kan fx handle om et amt eller en kommune i økologisk balance med omgivelserne som det langsigtede pejlemærke for lokal Agenda

21-arbejdet. Visionen kan også beskrive, hvordan visioner om økologisk balance spiller sammen med udvikling af velfærden, erhvervslivet, teknologien, borgerengagementet og nærdemokratiet.

Målsætninger

Målsætningerne er typisk opdelt på temaer. Der er mere operationelle end visionerne og omfatter kun "den nærmeste fremtid".

Det er vigtigt, at "målrette" målene mod amtets eller kommunens hovedproblemer og

prioritere de områder der giver mest "bæredygtighed" for pengene. Her spiller det også en rolle om der er realistiske handlemuligheder.

Fx kan målene i en tilflytterkommune rettes mod de mange ressourceforbrugende unge familiers livsstil, eller vægten kan lægges på at tage fat, hvor der er ildsjæle og stærke foreninger at samarbejde med.

De enkelte amtskommuners og kommuners målsætninger bliver således forskellige.

Det er væsentligt, at målsætningerne er så konkrete som mulige. De må gerne være målbare og knyttet til indikatorer. Et målbart mål kan fx være, at nedsætte forbruget af el med 20 % over 12 år.

Fordelene ved målbare mål er, at der er noget konkret at gå efter. Ved brug af indikatorer bliver det synligt, hvordan det går med at nå målene. Det giver et klart grundlag for at revurdere strategien, og det kan føre til ændringer af både mål og handlinger.

Eksempler på visioner og målsætninger

Århus Kommune

Århus Kommune vedtog i 1997 kommuneplanen "Århus Kommune i det 21. århundrede". Bæredygtighed i bred forstand går gennem kommuneplanen som en rød tråd spundet om visionen: "Århus Kommune vil i dialog med borgere og virksomheder videreudvikle sin identitet, sine styrkeområder og sin position som et dynamisk vækstcenter og som Vestdanmarks hovedcenter."

Udviklingen skal baseres på:

- De smukke omgivelser.
- Det overskuelige samfund.
- Social sikkerhed og forebyggelse med mennesket i centrum.
- Kulturel mangfoldighed.
- Levende uddannelsesmiljø.
- Det aktive og engagerede erhvervsliv.
- Viljen og evnen til at gå foran med miljørigtige løsninger.
- Den enkeltes personlige ansvar.

Hvorslev Kommune

Hvorslev kommune har i deres fælles kommune- og lokal Agenda 21-plan, formuleret visionen:

Hvorslev Kommunes vækst skal baseres på en bæredygtig udvikling med respekt for områdets natur- og kulturværdier i et tæt samspil med borgerne.

Visionen skal afspejle sig i kommuneplanen som overordnede strategier inden for al kommunal virksomhed og i relation til et privat og offentligt samspil.

Visionen skal herudover afspejle sig rundt om i lokal-samfundene som synlige forandringer fysisk, socialt og kulturelt, som vil blive iværksat gennem Firkløversamarbejdet.

Firkløversamarbejdet er et samarbejde mellem Horslev, Bjerringbro, Tjele og Kjellerup kommuner.

C. Hvad gør vi?

For hvert emne, som målsætningerne omfatter, kan der opstilles en handlingsplan. En handlingsplan kan fx være en 4 årig plan, der beskriver de projekter, der ønskes iværksat.

For hvert projekt kan der være en beskrivelse af:

- hvad det går ud på,
 - hvornår det ønskes gennemført,
 - hvem der forventes involveret,
 - hvad det forventes at koste.
- Beskrivelse af de enkelte projekter kan fx suppleres af en samlet skematisk oversigt med tidsplan og status for, hvordan

det går med realiseringen. På en række områder er der allerede handlingsplaner, som indgår i eksisterende sektorplaner.

Amterne og kommunerne

En målsætning om at nedbringe ressourceforbruget og miljøbelastningen kan følges op med forslag til handlinger, der vedrører amtskommunens eller kommunens egen virksomhed. De konkrete handlinger kan være:

- en beslutning om systematiske målinger og opfølgning,
- at indføre miljøstyring, miljøledelse eller at blive

EMAS-registreret inden for de enkelte forvaltninger og institutioner,

- at nedsætte en intern lokal Agenda 21-gruppe,
- konkrete projekter som fx grønne indkøb, stop for brug af pesticider eller transporthandlingsplan for egne ansatte og aktiviteter,
- at deltage aktivt i de lokale energispareudvalg.

Borgerne

Vi kan ikke opfylde målene uden, at vi alle tænker miljømæssig fornuft ind i hverdagen.

Erfaringerne viser, at livsstilsændringer ikke kommer af sig

selv. Amtet eller kommunen må skubbe på for at få sat en positiv udvikling i gang. Handlingsplanen kan fx indeholde en beslutning om:

- at ansætte en grøn guide,
- at iværksætte kampagner for udvalgte emner,
- at omlægge forbrugsafgifter,
- at offentliggøre lokale indikatorer for at tilskynde til ressourcebesparelser,
- at synliggøre grønne projekter,
- at gennemføre handlingsplaner om fx omlægning af landbrugsdriften i grundvandsområder osv.

Eksempel på handlingsplan i Århus Kommune (uddrag).

AKTIVITET	ANSVARLIG	1998	1999	2000
AKTIV MEDVIRKEN, RÅDERUM OG DIALOG				
Tværgående samarbejdsprojekt for et lokalområde	Mag. 1 m.fl.	●		
Valg af lokalområde				
Handlingsplan om det fremtidige samarbejde mellem lokalområdet og kommunen			●	
Brugerbestyrelser	Mag. 3, 4, 1, og Borgm. Afd.			
Spørgeskemaundersøgelse af brugerbestyrelser vedrørende arbejdsvilkår			●	
Konference om demokrati og dialog				●
TRAFIKKEN ÆNDRER SIG				
Kollektiv trafik	Mag. 5 & 2			
Udvikling af et koncept for den fremtidige kollektive trafik		●	●	
Trafikråd	Mag. 5	●	●	
Etablering af et kollektivt trafikråd		●	●	
Transportcenter i Århus-området	Borgm. Afd. & Mag. 2			
Debatoplæg og offentlighedsfase		●		
VVM-undersøgelse		●	●	
Forslag til kommuneplanlægning og offentlighedsfase			●	
Cityvaredistribution	Mag. 2			
Undersøgelse af varedistributionen i City		●	●	
Bløde trafikanter	Mag. 2 & 5			
Undersøgelse af muligheden for at flytte trafik fra bil til en kombination af cykel og kollektiv trafik		●		
Cyklistkampagne	Mag. 2			
Undersøgelse af offentlige ansattes transportvaner		●	●	
Car-sharing	Mag. 2			
Forslag til koncept for indførelse af car-sharing i et lokalområde		●	●	

D. Hvordan gik det?

Sidste skridt er at følge op på strategien ved at undersøge, om det gik som ønsket.

Metoderne til at vurdere, hvordan det gik, svarer i stor udstrækning til metoderne, der blev beskrevet i afsnittet "Hvor står vi?"

Det vigtige er, at der sker en systematisk opsamling, så strategien kan holdes op mod den faktiske udvikling over en længere periode.

Den systematiske opsam-

ling af erfaringer og indikatorer kan indgå i amtskommunernes og kommunernes eksisterende styringsværktøjer.

Opfølgningen af lokal Agenda 21 kan fx integreres i årlige budget- og planredegørelser, region- og kommuneplaner, grønne regnskaber, mål- og rammestyring mv., og formidles via årsberetningerne.

De 5 indsatsområder

Det er amtskommunerne og kommunerne, der bestemmer strategiens indhold og ambitionsniveau for de 5 indsatsområder. Indsatsområderne har ikke samme karakter. De 3 første er indholdsmæssige, mens de 2 sidste handler om processen. De følgende afsnit er ment som inspiration og bygger bl.a. på erfaringer indhøstet i amtskommuner og kommuner.

Miljøstyring

Miljøstyring og miljørevision er en systematisk proces, hvor den enkelte virksomhed fastlægger:

- en miljøpolitik,
- opstiller miljømålsætninger,
- udarbejder en miljøhandlingsplan,
- laver effektive registreringssystemer,
- reviderer sin miljøpræstation løbende.

Målet med initiativerne er hele tiden at forbedre virksomhedens ressourceudnyttelse og miljøbeskyttelse.

Det er en forudsætning for miljøstyring, at der sker en kortlægning af miljøforholdene, at arbejdsprocedurer bliver beskrevet, og at ansvar og kompetence bliver fastlagt. Ved en daglig fokus på råvareudnyttelse, energieffektivitet, affaldsmængder mv., kan der opnås både miljømæssige og driftsøkonomiske fordele.

Systematisk miljøstyring anvendes i stigende grad til at inddrage miljøbeskyttelsen i den daglige tilrettelæggelse af driften. Miljøstyring inddrages også i den mere langsigtede tekniske og økonomiske planlægning for at nedbringe ressourceforbruget og miljøbelastningen på en økonomisk forsvarlig måde.

Det helt centrale er, at virksomheden på tilstrækkeligt højt ledelsesniveau arbejder strategisk og forebyggende med miljøforholdene. Det sikrer samtidig, at miljøhensynene indgår som en naturlig del i organisationen.

Miljøstyring kan gennemføres på mange måder. Virksomhedens arbejde med miljøstyring behøver ikke nødvendigvis at følge detaljerede forskrifter og krav til systemer i avancerede standarder. For den mindre virksomhed kan det måske være lige så gunstigt at lave en model, der er skræddersyet til virksomheden.

Miljøledelsesstandarder

Den internationale standard ISO 14001 "Miljøledelses-systemer - Kravbeskrivelse med råd om anvendelse" er den dominerende miljøledelsesstandard i verden. ISO 14001 udkom som officielt vedtaget international og europæisk standard i CEN i september 1996.

ISO 14001 opstiller krav om, hvordan virksomheder skal udforme og følge op på systemet med hensyn til:

- miljøpolitik,
- planlægning - miljøforhold, lovkrav, målsætninger og mål, miljøhandlingsprogrammer,
- iværksættelse og drift - ansvar, uddannelse, kommunikation, dokument- og driftsstyring, nødberedskab,
- kontrol og korrigerende handlinger - overvågning / målinger, afvigelser / korrektion, registre, revision,
- ledelsens gennemgang.

EMAS-registrering

"Den Europæiske Fællesskabsordning for miljøstyring og miljørevision", også kaldet EMAS, er en frivillig EU-ordning for virksomheder, organisationer, myndigheder mv., der har indført miljøstyring på højt niveau. Formålet med EMAS er at fremme en fortsat forbedring af indsatsen på miljøområdet. Det sker dels gennem indføring af miljøpolitikker, miljøprogrammer og miljøstyringssystemer og dels gennem den systematiske, objektive og regelmæssige bedømmelse af indsatsen på miljøområdet i form af miljørevision mv. Et formål er også at sikre offentlig tilgængelig dokumentation, der viser de deltagende parters indsats på miljøområdet.

1. Miljøbelastningen

Indsatsområdet om mindskelse af miljøbelastningen omfatter også mindskelse af ressourceforbruget.

Mindskelse af miljøbelastningen og ressourceforbruget handler fx om:

- mindskelse af forureningen af luft, vand og jord, som følge af udledning af forurenende stoffer.
- mindskelse af forbruget af ikke fornyelige ressourcer.
- mindskelse af energiforbruget og derved udledningen af drivhusgasser.

Forureningen og ressourceforbruget har på kort eller langt sigt negative konsekvenser for mennesker, dyr og planter.

Miljøbelastningen kan være

- **lokal** som fx støj,
- **regional** som fx grundvandsforurening,
- **global** som fx CO₂-udslip.

Hvor står vi?

Til brug ved formulering af visioner, mål og handlinger er der behov for viden om forbruget af stoffer og energi, og hvordan det påvirker miljøet. Der findes ikke metoder til en total kortlægning, men der er mange erfaringer med at indhente viden på forskellige områder, der tilsammen giver et udgangspunkt for at formulere visioner, mål og handlinger.

Eksempelvis er det obligatorisk at gennemføre energimærkning af alle ejendomme over 1.500 m² gennem ELO-ordningen.

Der kan eksempelvis indsamles viden om:

- udvikling i forbruget og kvaliteten af **grundvand**,
- forbrug af **energi**, herunder andelen af vedvarende energikilder,
- **transport** og afledte miljøkonsekvenser som energiforbrug, luftforurening, støj uheld mv.,

- udvikling i **pendlingsomfanget, cykeltrafikken** og i passagertallet for den **kollektive trafik**,
- udvikling i **luftkvalitet**,
- **forurenet jord**,
- **affaldsmængder og genanvendelse**.

Hvor vil vi hen?

Visionerne om miljøbelastning og ressourceforbrug kan fx være, at amtets eller kommunens "økologiske råderum" på langt sigt ikke må overskrides. Det vil fx betyde, at forbruget af grundvand i kommunen eller amtet ikke må

være større end mængden af nydannet grundvand.

Målene kan være mere konkrete. Der kan fx opstilles mål om, at reducere forbruget af el, vand og varme og formindske transportarbejdet, trafikens miljøkonsekvenser, affaldsmængderne mv. med bestemte procentsatser over en bestemt periode.

Hvad gør vi?

De konkrete handlinger kan fx omfatte:

- **tekniske løsninger**, som at reducere energiforbruget i de offentlige institutioner,

Eksempel på mål om mindskelse af miljøbelastningen

Mindskelse af miljøbelastningen vil også i de kommende år være udgangspunktet for lokal Agenda 21-arbejdet i Hillerød Kommune.

Miljøplan og miljøredegørelser

Hillerød Kommune vil hvert 4. år udarbejde en miljøplan, og hvert år en miljøredegørelse (grønt regnskab). I 1999 udarbejdede Hillerød Kommune miljøplan 1999-2003. Planen beskriver en række mål og handlinger, som alle skal være med til at mindske miljøbelastningen.

Miljøledelse

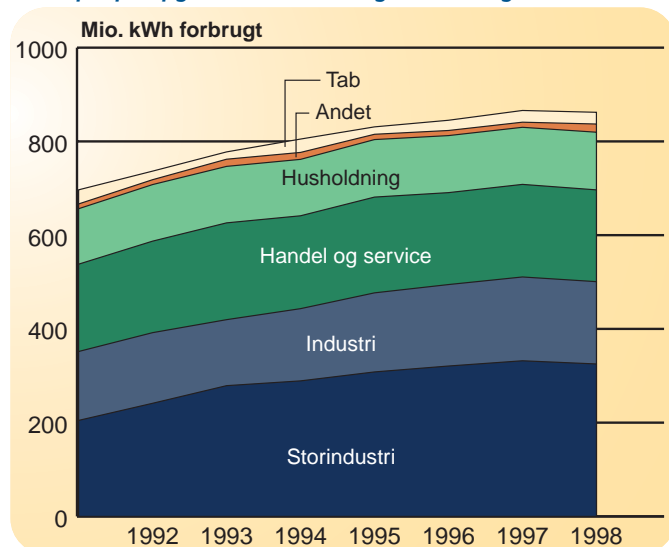
Hillerød Kommune vil over en længere årrække indføre miljøledelse i alle kommunale institutioner, skoler, tekniske driftsområder mv. I 2000 bliver to store miljøledelsesprojekter sat i gang. Det ene omfatter alle 0-6 års institutioner – 55 i alt – og det andet omfatter Hillerød Kommunes materielgård. I de efterfølgende år vil der blive sat miljøledelsesprojekter i gang på skoler, plejehjem, administrationsbygninger og de øvrige tekniske driftsområder.

Grønne indkøb

Hillerød Kommune har en grøn indkøbspolitik. I de kommende år vil miljøforhold derfor indgå i alle nye indkøbsaftaler, således at alle institutioner og afdelinger i Hillerød Kommune vil kunne købe miljøvenlige varer til billige priser.

Kilde: Forslag til kommuneplan 2001, Hillerød Kommune, 2001

Eksempel på opgørelse af elforbruget i Aalborg Kommune

Kilde: Det bæredygtige Aalborg - Dagsorden for det 21. århundrede, Aalborg Kommune, 2000

nedbringe ledningstab i fjernvarmesystemet eller at købe miljøvenlige busser,

- **organisering**, som samarbejde med industrien om at udnytte restprodukter, udarbejde en energiplan sammen med en energiledelseskonsulent, iværksætte dele-bilordninger og samkørselsinitiativer eller indføre grønne indkøb.
- **livsstilsændringer**, hvor kampagner, information, arrangementer mv., medfører nedsættelse af vandforbruget, stop for brug af sprøjtegifte, bedre sortering af affald, øget anvendelse af cyklen til korte ture osv.

En række delelementer kan måles.

Der kan skabes et klart billede af, om målene for fx reduktion i elforbruget realiseres.

Måling af hvordan det gik er i høj grad et spørgsmål om at få udvalgt, hvad der er interessant at få målt og få det sat i system. Der kan være behov for supplerende oplysninger om, hvorfor det går, som tallene viser. Der kan fx laves brugerundersøgelser, eller de direkte berørte ved forsynings-selskaber, renovations-selskaber mv. kan indberette deres erfaringer.

Hvordan gik det?

Det er værdifuldt at indhøste erfaringer med de handlinger, der tidligere er sat i værk, og "måle" om udviklingen går i retning af en realisering af visioner og mål.

Energiledelsesordningen (ELO)

Energiledelse er en systematisk gennemgang af en bygning med henblik på at kortlægge energi- og vandforbruget. I såvel offentlige som private ejendomme, der har et samlet etageareal på over 1500 m², skal der én gang om året udarbejdes energimærkning og en energiplan af en godkendt energiledelses-konsulent.

Det helt overordnede formål med Energiledelsesordningen er at fremme energi- og vandbesparelser i bygninger. Til ordningen er der knyttet en række energiledelseskonsulenter. Konsulenten skal sammen med ejeren af ejendommen skabe forudsætning for gennemførelse af energiledelse. Som resultat af energiledelsesrapporten vil ELO-konsulenten typisk motivere ejeren til at gennemføre energibesparelser.

Som en del af energiledelsesordningen udarbejder energiledelseskonsulenten en energiplan. Den oplyser om udviklingen i ejendommens forbrug af varme, vand og el de sidste 3 år. Energiplanen indholder også en oversigt med forslag til energi- og vandbesparelser i ejendommen. Besparelserne skal prioriteres med hensyn til investering og levetid, så ejendommens ejer ved iværksættelse kan vælge de mest rentable først.

Kyoto protokollen

I 1992 i Rio de Janeiro underskrev 150 lande FN's klimakonvention, der trådte i kraft 21. marts 1994 efter at 50 lande havde ratificeret. Inden for rammerne af Klimakonventionen og i erkendelse af at Klimakonventionen i sig selv var utilstrækkelig blev Kyoto-protokollen færdigforhandlet i den japanske by i 1997

- Protokollen omfatter 6 drivhusgasser, dvs. udover CO₂ også metan (CH₄), lattergas (N₂O), hydrofluorcarboner (HFC'ere), perfluorcarboner (PFC'ere) og svovlhexafluorid (SF₆).
- Industrilandene skal samlet set bidrage med en reduktion på mindst 5 % af drivhusgasemissionen.
- EU skal samlet set bidrage med en reduktion af den menneskeskabte drivhusgasudledning i 2008-2012 på mindst 8 % i forhold til 1990-niveaueet.
- Danmark har påtaget sig at reducere sin drivhusgasemission med 21 %.
- Fra 1990 (korrigeret) til 2000 er den danske drivhusgasemission faldet ca. 10 %.

2. Bæredygtig byudvikling

En stor del af verdens ressourceforbrug og miljøbelastninger finder sted i byerne. I takt med befolknings-tilvæksten, stigningen i velstand og globaliseringen må

det forventes, at byernes ressourceforbrug og miljøbelastning vil fortsætte med at vokse, hvis udviklingen fortsætter som hidtil.

Det er derfor væsentligt at arbejdet for en bæredygtig udvikling fokuserer på byerne.

Byudviklingsalternativer til debat i Silkeborg Kommune

Kilde: "Silkeborg Kommune de næste 30 år", Silkeborg Kommune, 2000.

De 3 byudviklingsalternativer er vurderet med hensyn til bl.a. trafik, og der er opgørelser af rummeligheden i bymidten til byfortætning og konsekvenserne heraf.

Det er en stor udfordring og en væsentlig del af lokal Agenda 21-arbejdet at give byerne en mere ressourceøkonomisk struktur og organisation.

Der er ingen bæredygtige byer at bruge som ideal, men der er indhøstet en række erfaringer, som arbejdet kan bygge på.

Mange af emnerne under bæredygtig byudvikling vil naturligt indgå i strategien for kommuneplanlægningen (se vejledning) og region- og kommuneplaner.

Planloven indeholder virkemidler, som vil være et vigtigt element i realisering af målene om bæredygtig byudvikling.

Spørgsmålene der kan overvejes er fx:

- Kan det regionale og kommunale bymønster i højere

grad fremme en bæredygtig udvikling?

- Vil en blanding af byens funktioner fremme en bæredygtig udvikling?
- Kan byens struktur ændres, så behovet for transport reduceres?
- Kan byens restprodukter og affald genanvendes eller indgå i naturlige stofkredsløb?
- Hvordan kan borgerne engageres i arbejdet med at skabe en bæredygtig by?
- Er der bedre måder at organisere indsatsen for en bæredygtig by?
- Kan byen blive bedre at leve i uden, at det fører til øget forbrug af ressourcer?
- Kan IT bruges til at mindske landsbyens transportbehov?

Eksempel på mål om bæredygtig byudvikling

Byfortætning

Byfortætning er det gennemgående tema i Hillerød Kommunes kommuneplan. Byfortætning beskrives som et væsentligt element i en bæredygtig byudvikling, bl.a. fordi afstandene mellem byens funktioner er væsentligt kortere i den fortættede by og behovet for transport bliver mindre.

Trafikstrategien

Det gennemgående element på trafikområdet i denne kommuneplan er den nye trafikstrategi. Trafikstrategien betyder bedre udnyttelse af det eksisterende vejnet frem for etablering af nye veje.

Miljøhensyn i bygge- og anlægsopgaver

Hillerød Kommune vil udarbejde retningslinier for miljøhensyn i kommunale bygge- og anlægsarbejder. Disse retningslinier vil så vidt muligt også gælde for private bygge- og anlægsarbejder.

Kilde: Forslag til kommuneplan 2001, Hillerød Kommune, 2001

Hvor står vi?

Der er behov for baggrundsviden om udgangspunktet for bæredygtig byudvikling inden visioner, mål og handlinger om bæredygtig byudvikling formuleres.

Der er brug for at få belyst om byerne er indrettet hensigtsmæssigt. Der kan fx laves vurderinger af:

- det regionale samspil og arbejdsdelingen mellem byerne,
- byens tæthed (fx indbyggere pr. ha.) i forhold til tætheden i sammenlignelige byer,
- balancen mellem boliger, arbejdspladser, indkøbsmuligheder mv.,
- effektiviteten af transportsystemer og mulighederne for at fremme kollektiv trafik, cykel og gang,
- nærhed mellem trafikskabende funktioner og knudepunkter for kollektiv trafik,

- rummelighed i eksisterende byområder,
- mængden af grønt i og omkring byen,
- muligheder for at dække byens ressourcebehov lokalt,
- bevaringsværdige bygninger, by- og landsbymiljøer og kulturmiljøer,
- mangel på service- og kulturtilbud og arbejdspladser i landdistrikter.

Hvor vil vi hen?

Visionen om den bæredygtige by kan fx handle om at skabe en by med et langt lavere input af stof og energi end i dag, samtidig med at velfærden vokser.

Målene kan handle om større nærhed og bedre balance mellem boliger, arbejdspladser, indkøb, kulturtilbud mv.

Der kan eksempelvis arbejdes mod større effektivitet ved blanding af funktioner og be-

vidst planlægning for placering af butikker, service, kultur, arbejdspladser mv.

Der kan være mål om, at forbedre byens ressourcekredsløb. Ressourcerne kan i højere grad hentes lokalt. Nuværende lokale ressourcer som fx grundvand trænger måske til bedre beskyttelse.

Genanvendelse af spilddprodukter kan øges gennem et bedre samarbejde mellem lokale virksomheder, myndigheder mv.

Der kan være mål om, at engagere borgerne i at skabe en bæredygtig byudvikling, som handler om at reducere miljøbelastningen og ressourceforbruget, samtidig med at byens konkurrencedygtighed øges, og livskvaliteten forbedres.

Der kan være mål om at gøre byen smukkere og øge livskvalitet og udfoldelsesmuligheder. Målene om det gode byliv kan handle om at skabe smukke og oplevelsesrige byer og landskaber med udgangspunkt i bevaringsværdige bygninger, by- og landsbymiljøer og kulturmiljøer.

Hvad gør vi?

De konkrete handlinger kan omfatte:

- Revurdering af bymønster og centerstruktur med en bedre og mere integreret fordeling af forskellige boligtyper, kultur- og service-tilbud og arbejdspladser.
- Udnyttelse af muligheder for byudvikling i eksisterende byområder.
- Mulighed for højere og tættere bebyggelse i eksisterende byområder.
- Principper om at nybyggeri skal medvirke til at skabe

mere blandede byområder.

- Principper om at byudvikling skal placeres, hvor der er god kollektiv trafikbetjening.
- Fremme af kollektiv trafik, cykel og gang.
- Udbrede anvendelsen af samkørselsordninger i amtskommunale og kommunale institutioner.
- Udarbejdelse af pendlerplaner.
- Grønne områder og grønt i byen eller landsbyen.
- Brug af IT til reduktion af transportarbejdet i byer og landsbyer.
- Udpegning og sikring af bevaringsværdige bygninger, bymiljøer og kulturmiljøer.
- Byrumsforbedringer, fredeliggørelse af bydele og flere og bedre grønne områder.
- Etablering af aktivitets- og forsamlingssteder mv. i bydele og landsbyer.
- Øget bevidsthed om byernes påvirkning af omverdenen gennem information, kampagner, undervisning, møder og deltagelse i lokalt Agenda 21-arbejde.

Hvordan gik det?

Til at vurdere om udviklingen er på rette spor kan det være nyttigt med nøgledata om udviklingen i byernes tæthed, transportarbejdet, fordelingen af boliger, arbejdspladser og butikker, pendling, byens beplantning, fordeling af indkomster, arbejdsløshed osv.

Det kan være nyttigt at supplere de hårde data med bløde data fra interviews, bruger- og holdningsundersøgelser mv.

Byfortætning ved Vesterstræde i Thisted

3. Biologisk mangfoldighed

Levevilkårene for det vilde dyre- og planteliv er gennem mange år blevet forringet både i Danmark og globalt. Mange arter er udryddet, og mange er truet. Biologisk mangfoldighed handler om at skabe et miljø, der sikrer et rigt og varieret dyre- og planteliv. Biologisk mangfoldighed er ikke kun knyttet til det åbne land. Et mangfoldigt dyre- og planteliv i byerne er også vigtigt.

Hvor står vi?

Baggrundsviden kan fx være oplysninger om de arter, der

kendetegner området, og vurderinger af områdets værdi som levested for et varieret dyre- og planteliv.

Levestedernes værdi kan være forringet af pesticider, ensidig anvendelse, barrierer mv. Der kan være sjældne arter, hvor kommunen eller amtskommunen har et særligt ansvar.

Hvor vil vi hen?

Visionen kan være at arbejde mod en kommune eller et amt med et stort og artsrigt dyre- og planteliv.

Målene kan handle om at

styrke det grønne i byen, udvide arealet med skov og natur, øge det økologisk dyrkede landbrugsareal og skabe sammenhæng i den grønne struktur med etablering af kerneområder og spredningskorridorer.

Større sammenhængende levesteder giver større artsrigdom end små og isolerede områder, hvor der er større risiko for, at arter uddør. Artsrigdommen vil normalt også være større i gamle biotoper end i nye biotoper.

Det kan også være et mål, at give flere mennesker mulighed for at opleve det vilde

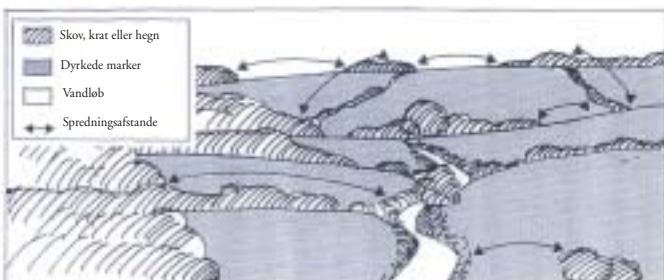
dyre- og planteliv i amtet eller kommunen.

Hvad gør vi?

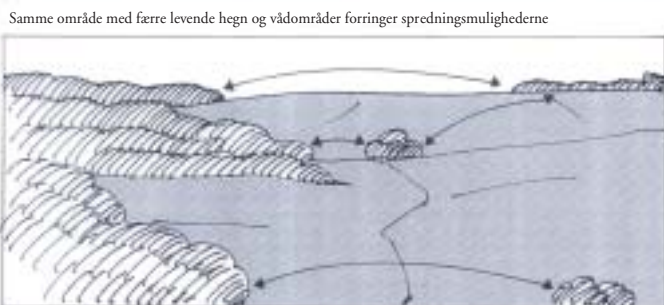
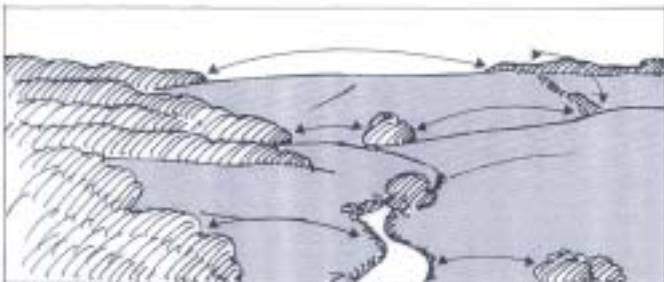
De konkrete handlinger kan fx være:

- Etablering af forskellige typer biotoper som kerneområder for et varieret dyre- og planteliv.
- Anlæg af økologiske forbindelseslinier, der kan fungere som spredningskorridorer for dyre- og planteliv.
- Kampagner for at bevare og etablere småbiotoper på landbrugsejendomme.

Spredningsprincipper for dyre- og plantelivet

Landskab med skove, levende hegn og vådområder giver mange spredningsmuligheder

Kilde: Naturplejebogen, Skov- og Naturstyrelsen, 1999

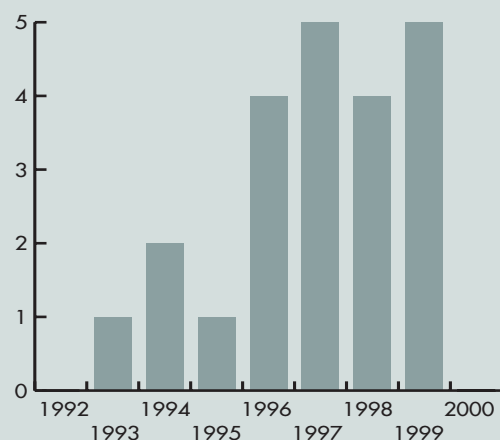
Eksempel på indikatorer i Herning Kommune

Vandløbskvalitet

Det er målet, at vandkvaliteten i vandløbene skal blive bedre.

Som indikator er valgt det antal målestationer på en strækning af Herningsholm Å, hvor der er fanget bækørreder. I 1999 er der igen fanget bækørreder ved 5 af de 10 målestationer på strækningen.

Bækørreder i Herningholm Å

- Kampagner om bedre levebetingelser for dyr- og planter i byerne.
- Stop for brug af pesticider.
- Anlæg af stier, fugletårne, guidede naturture, information, undervisning i skolerne om den lokale natur mv.
- Involvere lokale aktive som fx DN's lokalkomiteer, skoler (børn og unge) omkring biologisk mangfoldighed.

forskellige dyr og planter udvikler sig og vurdere biotopernes kvalitet.

Indsamling af oplysninger kan organiseres i samarbejde med de lokale natur- og miljøorganisationer, naturvejledere, skolerne mv.

Hvordan gik det?

Det kan være relevant at følge med i, hvordan bestandene af

Eksempel på mål om fremme af biologisk mangfoldighed

Øget pleje af vandhuller

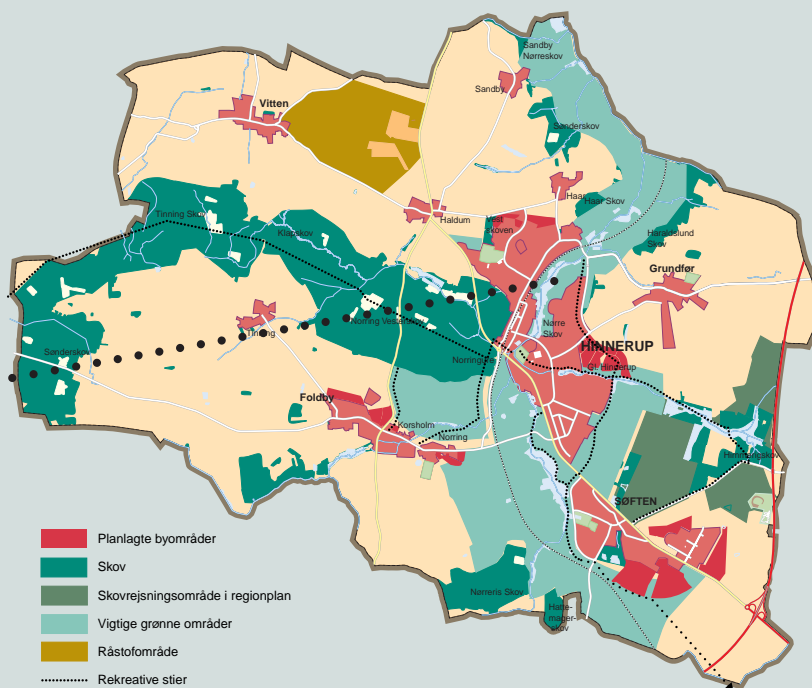
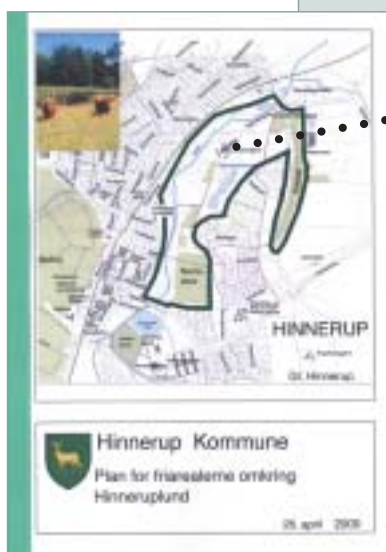
Hillerød Kommune vil i de kommende år registrere nuværende og tidligere vandhuller med henblik på at oprense og genskabe vandhuller med gode betingelser for dyre- og planteliv.

Information

For at undgå unødigt slid på naturen vil Hillerød Kommune gennemføre målrettede kampagner og oplysning om rigtig færdsel i naturen og om adgangsmuligheder til naturområder.

Kilde: Forslag til kommuneplan 2001, Hillerød Kommune, 2001

Grøn struktur i kommuneplanen efterfulgt af naturplejeplan for et delområde

Kilde: Forslag til kommuneplan 2001, Hinnerup Kommune, 2001 samt Plan for friarealerne omkring Hinneruplund, 2000

4. Borgerinddragelse

Lokal Agenda 21 handler i høj grad om, hvordan amtskommunerne og kommunerne i det efterfølgende arbejde har tænkt sig at engagere borgere og erhvervsliv i at skabe en bæredygtig udvikling. En lang række resultater forudsætter ændret livsstil hos den enkelte, og at bæredygtighed har høj prioritet i erhvervslivet.

Strategien for lokal Agenda 21 skal fortælle, hvordan amtskommunen eller kommunen har tænkt sig at inddrage borgerne i det kommende lokal Agenda 21-arbejde.

Hvor står vi?

Baggrundsviden kan fx være en oversigt over foreninger, organisationer, virksomheder og enkeltpersoner, der er aktive på miljøområdet i dag.

Der kan være vurderinger af, hvem der især har indflydelse på den lokale miljøbelastning, og som derfor er vigtige at have med i arbejdet.

Der kan også indsamles oplysninger om holdninger til bæredygtighed, hvilke adfærdsmønstre, der medvirker til miljøbelastninger, og hvilke forhindringer, der skal overvindes for at skabe en bæredygtig udvikling.

Eksempel på mål om inddragelse af befolkningen og erhvervslivet

Samarbejdet med lokale borgere, virksomheder og organisationer vi fortsat spille en væsentlig rolle i lokal Agenda 21-arbejdet i Hillerød Kommune.

Fremme af lokale Agenda 21-aktiviteter

Fra Hillerød Kommunes side vil vi fortsat støtte lokal Agenda 21-aktiviteter. Fx til grundejerforeninger, der vil sortere affald, andelsboligforeninger der vil lave en økologisk indkøbsforening, boligselskaber der vil etablere nyttehaver, foreningstorvedag, kogræsserforening eller lignende.

I kommuneplanen nævnes iøvrigt, at kommunen vil støtte ansættelsen af en grøn guide, der kan hjælpe interesserede borgere med at igangsætte lokal Agenda 21-aktiviteter.

Samarbejde med erhvervslivet

Siden lokal Agenda 21-arbejdets begyndelse i 1996 har Hillerød Kommune haft et godt samarbejde med Hillerød Erhvervsråd og en række virksomheder i Hillerød. Hillerød Kommune vil også i de kommende år arbejde for et samarbejde med Hillerød Erhvervsråd, Hillerød Handel, brancheorganisationer mv. om miljøledelse mv. i erhvervs- virksomheder.

Kilde: Forslag til kommuneplan 2001, Hillerød Kommune, 2001

Data kan indsamles gennem interviews, rundbords-samtaler, spørgeskemaer mv. Der kan også gennemføres et "CO₂-spil", hvor amtskommunen eller kommunen kan få en indikation af, hvad der er politisk acceptabelt, og hvor langt borgernes velvilje rækker.

Hvor vil vi hen?

Visionen om borgernes engagement kan være, at nutidens forbrugsdominerede velstandsideal afløses af et vel-færdsideal, hvor der ud over økonomisk velstand også indgår sunde, smukke og rene omgivelser, sociale og kulturelle værdier og medbestemmelse. Målene kan fx være, at øge bevidstheden om bæredygtighed, at engagere flere grupper i lokal Agenda 21-arbejde, at en mere bæredygtig livsstil breder sig til flere borgere, og at flere virksomheder prioriterer miljøet højt.

Hvad gør vi?

De konkrete handlinger kan fx være at:

- nedsætte et lokalt Agenda 21-forum,
- ansætte en lokal Agenda 21-medarbejder,
- igangsætte lokal Agenda 21-grupper, fx erhvervslivets miljøklub, delebil-klubber, miljøvenlig havebrug mv.
- indføre undervisning om lokal Agenda 21 i skolerne,
- arrangere lokal Agenda 21-aktiviteter som fx skovplantedag,
- Gennemføre kampagner om miljøvenlig livsstil.

Hvordan gik det?

Det er vigtigt, at følge med i, hvordan det er gået med at inddrage borgere og erhvervsliv. Hvor mange har været aktive hidtil, hvilke resultater er opnået, hvad gik godt og hvad gik skidt?

5. Samspil

Indsatsområdet handler om at se arbejdet for en bæredygtig udvikling som en helhed. Ved at arbejde på tværs af organisatoriske og faglige opdelinger kan der findes nye løsninger og skabes bedre resultater.

I strategien skal amtskommuner og kommuner komme med en udmelding om, hvordan de fremover vil sikre, at de forskellige sektorer spiller sammen om at fremme en bæredygtig udvikling.

Hvor står vi?

Baggrundsviden kan være vurderinger af, om den nuværende organisation og arbejdsprocesserne er egnede til at varetage arbejdet med lokal Agenda 21.

Der kan være overvejelser om, hvordan arbejdet med lokal Agenda 21 kan indpasses i organisationen, og

om der findes egnede styringsværktøjer, som fx målstyring, at koble arbejdet til.

Bemandingen viser sig ofte at være meget afgørende for de resultater, der skabes. Derfor kan det også indledningsvis være en god ide at vurdere, hvilke personer i organisationen, der vil brænde for opgaven.

Hvor vil vi hen?

Visionen kan fx være, at bæredygtighed bliver et overordnet princip for udviklingen i amtskommunen eller kommunen.

Målene kan være:

- at styrke lokal Agenda 21-organisationen,
- at opstille mål for arbejdet, hvor flere dele af forvaltningen skal være aktive,
- at sikre at målene bliver virkeliggjort af de enkelte forvaltninger og institutioner,

ner ved brug af kommunale ledelses- og styringsværktøjer.

Hvad gør vi?

De konkrete handlinger kan omfatte:

- Miljøkonsekvensvurdering af politikker, planer, projekter og generelle beslutninger,
- Lokal Agenda 21 i region- og kommuneplanlægningen,
- Bæredygtig udvikling som overordnet mål i målstyring, der følges op af virksomhedsplaner i de enkelte forvaltninger og institutioner,

- Indførelse af miljøstyring, miljøledelse mv. i forvaltninger og institutioner.
- Uddelegering af opgaver med at gennemføre strategien til det lokale miljøcenter og eventuelt ansættelse af fælles lokal Agenda 21-medarbejder.

Hvordan gik det?

Det er værdifuldt at høste erfaringer med, om det er lykkedes at få skabt et bedre samspil mellem fagområderne, om organisationen har været i stand til at levere de ønskede resultater, og hvorfor tingene lykkedes eller ikke lykkedes.

Eksempel på mål om fremme af samspil mellem beslutninger

I Hillerød Kommune ser man samtænkning mellem miljø og trafik, sundhed, sociale forhold mv. som centralt i lokal Agenda 21. I de kommende år vil der derfor blive sat en række aktiviteter i gang der indeholder flere af de nævnte områder på en gang.

Den interne organisation

Den interne koordinationsgruppe, der blev nedsat i 1996 vil også eksistere de kommende år. Gruppen vil fortsat spille en central rolle når det drejer sig om at sikre samspelet mellem miljø og de øvrige områder af den kommunale organisation.

Miljøledelse er også undervisning og pædagogik

Der vil blive indført miljøledelse på 0-6 års området, skolerne mv. i de kommende år. På hvert enkelt område vil forløbet blive planlagt i samarbejde med repræsentanter fra området, således at pædagogik, undervisning mv. bliver en del af institutionens miljøledelse.

Miljøvurdering af politiske beslutninger

Siden 1. januar 2000 har sager, der blev forelagt Teknisk Udvalg indeholdt en miljøvurdering. Formålet er at synliggøre de miljømæssige konsekvenser af et forslag, således at de miljømæssige forhold bliver inddraget sammen med de øvrige forhold i sagen fx de økonomiske. I de kommende år vil sager, der forelægges de øvrige politiske udvalg også blive miljøvurderet.

Kilde: Forslag til kommuneplan 2001, Hillerød Kommune, 2001

Organisation for 7 indsatsområder i Storstrøms Amt

Indsatsområde Eksempler

Hvor står vi? (forudsætninger)

Hvor vil vi hen? (Visioner og mål)

1) Mindskelse af miljøbelastningen og ressourceforbruget.

Forudsætninger som:

- kvaliteten af luft, jord og vand,
- forbrug af el, varme og vand,
- andelen fra vedvarende energikilder,
- trafikmængden og trafikens miljøkonsekvenser,
- passagerantal i kollektiv trafik og mængden af cykelister,
- affaldsmængder og genanvendelse.

Der kan opstilles en vision om et amt eller en kommune der er indstillet på en langt lavere miljøbelastning og et meget mindre energi- og ressourceforbrug end i dag. Målene kan være, at reducere forbruget af el, vand og varme, formindske transportarbejdet, trafikens miljøkonsekvenser, affaldsmængderne og øget genanvendelse med bestemte procentsatser over en bestemt periode.

2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse.

Forudsætninger som:

- byernes tæthed (indbyggere pr. ha.),
- balance mellem indbyggertal, arbejdspladser, indkøb mv.,
- graden af byernes funktionsopdeling,
- nærhed mellem trafikskabende funktioner og knudepunkter for kollektiv trafik,
- byggeriets fordeling på byudvidelse og byomdannelse,
- undersøgelse af rummelighed i eksisterende byområder,
- mængden af grønt i byerne og landsbyerne.

Visionen om den bæredygtige by kan fx handle om at skabe en by med et langt lavere input af stof og energi end i dag samtidig med at velfærden vokser. Målene kan fx handle om større nærhed og bedre balance mellem indbyggertal, arbejdspladser, indkøb, kulturtillbud mv. Der kan arbejdes mod større koncentration, blanding af funktioner, decentralisering af butikker, service, kultur, arbejdspladser mv, ressourcekredsløb. Mere byliv og smukkere omgivelser kan øge velfærden uden at belaste miljøet og øge ressourceforbruget.

3) Fremme af biologisk mangfoldighed.

Forudsætninger som:

- antal dyre- og plantearter,
- areal med natur, skov og økologisk landbrug,
- den grønne struktur med indhold af kerneområder, spredningskorridorer og trædesten,
- biotopernes kvalitet og alder,
- vandløbskvalitet,
- brug af miljøgifte og pesticider.

Visionen kan være at arbejde mod en amtskommune eller kommune med et stort og artsrigt dyre- og planteliv. Målene kan handle om at styrke det grønne i byerne, udvide arealet med skov og natur, øge det økologisk dyrkede landbrugsareal og skabe sammenhæng i den grønne struktur med kerneområder med høj alder og stor artsrigdom.

4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde.

Forudsætninger som:

- hvor mange har været aktive hidtil?
- hvilke resultater er opnået?
- hvilke erfaringer er indhøstet?
- hvilke foreninger, organisationer mv. kan lokal Agenda 21- arbejdet bygge på?
- på hvilken måde understøtter amtskommunen eller kommunen borgernes lokal Agenda 21-aktiviteter.

Visionen kan være at opdyrke et velfærdsideal, hvor der ud over økonomisk velstand også indgår sunde, smukke og rene omgivelser, sociale og kulturelle værdier og mulighed for medbestemmelse. Målene kan være, at øge bevidstheden om bæredygtighed, at engagere flere i lokal Agenda 21-arbejde, og at en mere bæredygtig livsstil breder sig til flere borgere og virksomheder.

5) Fremme af et samspil mellem beslutninger om miljø, trafik, erhverv, det sociale, sundhed, uddannelse, kultur og økonomi.

Forudsætninger som:

- er den nuværende organisation og arbejdsprocesserne egnede til at varetage arbejdet med lokal Agenda 21?
- hvilke resultater er nået?
- hvilke erfaringer har vi?
- hvilke "systemer" kan vi koble arbejdet på?
- hvilke ildsjæle findes i de relevante afdelinger og institutioner?

Visionen kan være, at bæredygtighed bliver det overordnede princip for amtskommunen eller kommunen. Målene kan være at styrke lokal Agenda 21-organisationen, at opstille mål for arbejdet og sikre at målene bliver virkeliggjort af de enkelte forvaltninger og institutioner ved brug af kommunale ledelses- og styringsystemer.

Hvad gør vi? (Handlinger)

- Fremme af energi- og ressourcebesparende adfærd.
 - Fremme af energi- og ressourcebesparende teknologier.
 - Øget brug af fornyelige energikilder.
 - Reduktion i affaldsmængder og øget genanvendelse.
 - Fremme af kompostering af organisk affald.
 - Brug af økonomiske virkemidler som fx afgifter.
 - Offentlig og privat grøn indkøbspolitik.
-
- Øget bevidsthed om byernes påvirkning af omverdenen.
 - Mål i region- og kommuneplaner om byudvikling med bevidste arealudlæg.
 - Fremme af kollektiv trafik, cykel og gang.
 - Principper om stationsnær beliggenhed i region- og kommuneplan.
 - Brug af IT til reduktion af afstandsproblemer i byer og landsbyer.
 - Grønne områder og grønt i byer og landsbyer.
 - Fremme det lokale liv i byen og bydelen og skabe rum for udfoldelse og aktivitet.
-
- Øget bevidsthed om dyre- og plantearters krav til levestedet.
 - Etablering af forskellige typer biotoper som kerneområder for et varieret dyre- og planteliv.
 - Etablering af økologiske forbindelseslinier, der kan fungere som spredningskorridorer for dyre- og plantelivet.
 - Flere småbiotoper.
 - Bedre levebetingelser for dyr og planter i byerne.
 - Stop for brug af pesticider.
-
- Nedsættelse af et lokalt Agenda 21-forum.
 - Ansættelse af en lokal Agenda 21-medarbejder.
 - Igangsætning af lokal Agenda 21-grupper, fx erhvervslivets miljøklub, delebilklubber, miljøvenligt havebrug mv.
 - Lokal Agenda 21 i skolernes undervisning.
 - Arrangementer om lokal Agenda 21, fx skovplantedag.
 - Konkurrencer, kampagner og information om miljøvenlig adfærd.
 - Aktiv deltagelse i lokale energispareudvalg.
 - Pulje til realisering af borgernes ideer.
 - Indlede samarbejde med lokale miljøforeninger.
-
- Miljøkonsekvensvurdering af politikker, planer, projekter og generelle beslutninger.
 - Lokal Agenda 21 i region- og kommuneplanlægningen.
 - Bæredygtig udvikling som mål i målstyring med udarbejdelse af virksomhedsplaner i de enkelte forvaltninger og institutioner.
 - Indførelse af miljøstyring i forvaltninger og institutioner.
 - Efteruddannelse af amtskommunens eller kommunens medarbejdere i bæredygtig udvikling.
 - Uddelivering af opgaver om gennemførelse af strategien til det lokale miljøcenter.

Hvordan gik det? (Evaluering)

Måle udviklingen i fx:

- forbrug af el, vand og varme,
- trafikmængden og trafikens miljøkonsekvenser,
- passagertal i kollektiv trafik,
- affaldsmængder.

Måle udviklingen i fx:

- byernes tæthed (indbyggere pr. ha.),
- balancen mellem indbyggertal, arbejdspladser, indkøb mv.,
- butiksareal i bymidten,
- graden af byernes funktionsopdeling,
- nærhed mellem trafikskabende funktioner og knudepunkter for kollektiv trafik,
- byggeriets fordeling på byudvidelse og byomdannelse,
- undersøgelse af rummelighed i eksisterende byområder,
- mængden af grønt i byerne og landsbyerne.

Måle udviklingen i fx:

- antal dyre- og plantearter,
- areal med natur, skov og økologisk landbrug,
- den grønne struktur med indhold af kerneområder, spredningskorridorer og trædesten,
- naturområdernes kvalitet og biotopernes alder,
- vandløbskvalitet,
- brug af miljøgifte og pesticider.

Måle udviklingen i fx:

- hvor mange har været aktive?
- hvilke resultater er opnået?
- hvilke erfaringer er indhøstet?

Opsamle erfaringer om fx:

- er den nuværende organisation og arbejdsprocesserne egnet til arbejdet med lokale Agenda 21?
- hvilke resultater er nået, og hvilke erfaringer har vi?
- hvilke "systemer" kan vi koble arbejdet på?
- hvilke ildsjæle findes i de relevante afdelinger og institutioner?
- hvor stor en andel af de amtskommunale og kommunale beslutninger er miljøvurderet inden vedtagelsen?

Strategien som helhed

Eksempel: Albertslund Kommune

Nået langt

Albertslund Kommune er valgt som et godt eksempel på strategiarbejdet i sin helhed.

Miljøet har længe været på dagsordenen i Albertslund Kommune. I 1994 fik kommunen sin første lokale Agenda 21-strategi. Der er sat mange skibe i søen siden da. Aktiviteterne har bredt sig til mange kroge i kommunen. En række initiativer er blevet dagligdag i forvaltninger og institutioner, og nye arbejdsformer og gode miljøvaner er blevet indarbejdet i borgernes hverdag.

Grønt regnskab

Albertslund Kommune følger løbende op på udviklingen gennem det grønne regnskab, som er et regnskab over ressourceforbruget og miljøbelastningens størrelse i hele kommunen.

Det grønne regnskab udvikles hele tiden og bruges til at holde øje med, om målene i lokal Agenda 21-strategien nås. Det grønne regnskab udarbejdes hvert år og offentliggøres i juni.

Små grønne regnskaber

Foruden det grønne regnskab for hele kommunen udarbejdes små grønne regnskaber for hvert boligområde.

I de små grønne regnskaber kan borgerne se forbrugstallene for deres eget boligområde og vurdere deres forbrug i forhold til gennemsnittet for bebyggelsen. De små grønne regnskaber husstandsomdeles i de enkelte boligområder én gang om året.

Visioner og mål

En af visionerne er, at ressourceforbruget og miljøbelastningen skal svare til det "økologiske råderum".

På grundlag af visionen formuleres konkrete målsætninger. Eksempelvis skal kuldioxid-udslippet reduceres fra 200.000 t i år 2000 til 70.000 t i år 2050.

Fagligt set er det svært at beregne det økologiske råderum, men det er vigtigt at prøve at sætte tal på råderummet. Det giver nogle klare pejlemærker for, hvor langt ressourceforbruget og miljøbelastningen må ned, hvis en bæredygtig udvikling skal sikres. Foreløbig er det lykkedes at beregne råderummet for udledning af kuldioxid og for vandforbruget.

Handlingsplan

Målene følges op med en handlingsplan, som rækker 5 år frem.

Eksempelvis følges målene om nedbringelse af kuldioxidudslippet op med, at der skal udarbejdes en trafikplan for fremme af kollektiv trafik og cykel- og fodgængertrafik, indførelse af delebilordninger og samkørsel, citylogistik, transportprioriteret boligangvisning i socialforvaltningen osv.

Opfølgning

Det årlige grønne regnskab følger op på, hvordan det går med at nå visionerne og målene. Det grønne regnskab viser bl.a., at kuldioxidbelastningen er reduceret med 33% i forhold til 1986.

Forudsætningen for lokal Agenda 21-arbejde er dialog. Derfor har vi i naturlig forlængelse af både Agenda arbejdet og de grønne regnskaber taget initiativ til Dogme 2000 for kommuner og miljø – et forpligtende samarbejde mellem kommuner, der sætter handling på miljøområdet højt. Indtil nu er tre kommuner med. Flere er velkomne.

Finn Aaberg
Borgmester

Disposition for lokal Agenda 21-strategi

Lige pludselig er det i morgen

– handler om, hvad vi vil

Her beskrives de langsigtede målsætninger for nedsættelse af miljøbelastningen samt det økologiske råderum, som er Albertslunds udgangspunkt for at opstille målsætningerne.

De næste skridt

– handler om, hvad vi gør

Handlingsplanen for de næste år (2000 – 2005) beskriver de aktiviteter, Albertslund vil gennemføre de kommende år for at arbejde mod en bæredygtig udvikling.

Vi er i gang

– handler om, hvad vi har nået

Status over miljødagsordenen siden 1995, hvor den første lokal Agenda 21 blev udarbejdet. Samtidig er den årlige beretning heri. Og så holder vi øje med udviklingen i en række miljøindikatorer i statusskemaet, hvor resultaterne fra årets grønne regnskab er opgjort.

Kom og vær med

– handler om, hvordan vi tager fat

Her beskrives organiseringen af Agenda arbejdet i Albertslund: Brugergruppen, borgerdeltagelse og samarbejde med foreninger; Erhvervslivets Miljøforum samt hvad der sker i kommunens egne forvaltninger og institutioner. Hvordan man kan deltage, og hvor man kan henvende sig om lokal Agenda 21 i Albertslund.

Emne 1: Miljøbelastningen

Eksempel: Herning Kommune

Første strategi i 1997

Herning Kommune har lagt vægt på miljø i mange år med bl.a. tilslutning til Det internationale Handelskammers miljøcharter i 1993, udnævnelse til Green City Denmark-kommune i 1994, tilslutning til Charter om Europæiske byer for Bæredygtighed i 1996.

Den første strategi for lokal Agenda 21 blev udarbejdet i 1997. Lokal Agenda 21-indsatsen skal have borgernes medvirken og kommunens egen indsats i centrum. Der er relativt få grønne grupper i Herning Kommune. Derfor må kommunen som oftest være igangsætter.

Lokal Agenda 21 var hovedtemaet i kommuneplanrevision 1997.

Miljøindikatorer

En af de spændende erfaringer i Herning Kommune er brugen af bæredygtighedsindikatorer og koblingen til "målbare" mål. Indikatorer vedrører hovedsageligt ressourceforbruget og miljøbelastningen. Indikatorerne revideres og offentliggøres i den årlige Plan- og budgetredegørelse. Der er indikatorer for:

- El
- Fjernvarme
- Vand
- Trafik
- Miljø og natur
- Levevilkår

Indikatorerne er under udvikling. Herning Kommune har opfordret borgerne til at komme med ideer til indikatorer, der vedrører den enkelte mere direkte. Formålet med indikatorerne er, at følge med i om målene nås, at skabe

bred debat om miljø og ressourceforbrug, og at danne baggrund for revision af mål og iværksættelse af nye projekter.

Visioner og mål

Det er Herning Kommunes vision, at være en bæredygtig kommune med et grønt image og profilere sig som internationalt udstillingsvindue for energi og miljø.

Der er fastsat målbare mål for alle de emner, der er indikatorer for. Eksempelvis er det et mål, at energiforbruget i 2005 skal reduceres til 65 % af forbruget i 1980, og anvendelsen af vedvarende energikilder skal være stigende.

Handlinger

Der er udpeget 10 indsatsområder i handlingsplanen:

- Renere teknologi
- Naturen og det åbne land
- Landbrug
- Energi
- Affald og genanvendelse
- Byøkologi og bymiljø
- Trafik
- Miljøundervisning
- Lokalsamfundene
- Grønt forbrug, sundhed og trivsel

I Herning kommune har vi gennem mange år arbejdet for en bæredygtig udvikling.

Vi og kommunens borgere har ry for at være miljøbevidste eller „grønne“.

Mange virksomheder, insti-

tutioner og borgere viser et stort initiativ på miljøområdet. Det er borgernes sortering af affald et godt eksempel på.

I en borgerundersøgelse har 98% udtalt, at de gerne vil sortere affald. Mange er altså villige til at gøre en indsats og være med til at medbringe miljøbelastningen. Sådan skal det også gerne være fremover og her spiller Lokal Agenda 21- arbejdet en vigtig rolle.

Borgmester Lars Krarup

For hvert emne er der en status over, det der er gennemført og en handlingsplan for de næste 4 år.

Under emnet "Energi" indeholder statusdelen fx oplysninger om, at der er etableret en biomasseafdeling ved Herning Kommunale Værker, og i handlingsplanen er energibesparelser hos de enkelte forbrugere, effektivisering af el- og varmeproduktionen og udnyttelse af biomasse udpeget som indsatsområder.

Opfølgning

Indikatorerne indgår i den årlige plan- og budgetrede-

gørelse. Her beskrives grundlaget for planlægningen samt nye initiativer, som Byrådet vil sætte i gang det kommende år for bl.a. at mindske miljøbelastningen og ressourceforbruget. Det er målet, at plan- og budgetredegørelsen skal danne grundlag for plan- og budgetlægningen.

Udviklingen går i den rigtige retning for 13 af de i alt 16 indikatorer. 2 er uændrede. Kun på et enkelt område går udviklingen den forkerte vej.

Eksempel på miljøindikator

Fjernvarme

Forbrug

Det er målet, at energiforbruget bliver halveret i løbet af 40-50 år.

Efter et stort fald i det graddage-korrigerede forbrug i 1996 er der siden sket en lille årlig stigning i det samlede forbrug. Forbruget er i nogen grad afhængigt af graddagene, og da der samtidig tilsluttes mange nye enheder, er tendensen et faldende forbrug pr. opvarmet enhed.

Herning Kommune bruger i deres planredegørelse en let overskuelig grafik. Med rødt, gult og grønt lys viser grafikken om det går frem, er uændret eller går tilbage på hvert område.

Emne 2: Bæredygtig byudvikling

Eksempel: Aalborg Kommune

Bæredygtig by

Bæredygtig byudvikling handler om at indrette små og store byer, sådan at forbruget af ressourcer og miljøbelastningen minimeres. Der er ingen facitliste for, hvordan en bæredygtig by ser ud, men der er nogle hovedlinier for en bæredygtig byudvikling.

Aalborg som eksempel

Aalborg Kommune er valgt som eksempel på bæredygtig byudvikling. Kommunen har gennem 1990'erne været igennem et markant forsøg på en bæredygtig byudvikling, og der er skabt en række konkrete resultater.

Byudvikling inden for murene

I begyndelsen af 1990'erne ændrede Aalborg Kommune strategi for sin planlægning fra "Mere by" til "Bedre by". Byudvikling "inden for murene" fik højere prioritet end byudvikling i byens udkant.

En stor del af byudviklingen blev flyttet til de centrale by- og havneområder, og kommunen iværksatte et større investeringsprogram i byfor-

skønnelse og trafikoplægninger i de centrale områder.

Aalborg Kommunes metode bestod bl.a. i at udpege konkrete byomdannelsesområder, fastlægge mål for områderne og følge aktivt op. Der samarbejdes tæt med grundejere og investorer om planernes gennemførelse.

Der er truffet beslutning om at etablere nærbane i Aalborg-området.

En tættere by

Det er lykkedes for Aalborg Kommune at få gennemført eller igangsat en række store og små byomdannelsesprojekter, som har medført en mere koncentreret byudvikling.

En blanding af boliger, arbejdspladser og servicefunktioner er blevet placeret centralt.

Bæredygtighed

Sammenlignet med traditionel udvikling i byens periferi kan der peges på en række positive effekter:

- Der spares på natur- og landbrugsområder.
- Beboere i tætte og centralt

Miljø og bæredygtig udvikling bliver vigtige emner i det 21. århundrede. Selvom vi i en årrække har arbejdet med miljøspørgsmål, skal indsatsen øges i de kommende år.

Lokal Agenda 21 er en ny måde at tænke på, som jeg finder meget spændende, både for kommunens borgere, for Aalborg Kommunes medarbejdere og for demokratiet.

Som Borgmester er det min vision for det 21. århundrede, at styrke dialogen med borgerne. I den forbindelse ser jeg store muligheder i en kommende lokal Agenda 21.

Henning G. Jensen
Borgmester

beliggende byområder kører færre kilometer i privatbil end beboere i åbne og mere perifere byområder.

- Grundlaget for den kollektive trafik og cykel- og gangtrafik forbedres.
- Anlæg af ny infrastruktur begrænses.
- De tætte byområder er mere energiøkonomiske end områder med åben bebyggelse.
- Forstumningstendenser i udtjente byområder modvirkes.

I regionalt perspektiv skaber udvikling i Aalborg bedre transportbalance, da Aalborg bl.a. har stort arbejdspladsoverskud.

Økonomisk bæredygtighed

Eksemplet fra Aalborg understreger, at bæredygtig byudvikling også er økonomisk bæredygtig.

Baggrunden for Aalborgs succes er i høj grad, at det er lykkedes at skabe et positivt investeringsklima for bl.a. IT-erhverv og i forlængelse heraf et godt livsgrundlag for byens og oplandets borgere.

I det perspektiv kan en bæredygtig by også ses som en by på et højere "velfærdstrin", som tilbyder borgerne nye kvaliteter sammenlignet med den gamle "industriby".

DAC-området i Nørresundby som eksempel på ny bæredygtig bydel

Som led i strategien er den nedlagte Dansk Andels Cement i Nørresundby under omdannelse. Området omdannes til et nyt blandet byområde, som færdigudbygget vil kunne rumme ca. 400 boliger samt miljøvenlige erhverv, service- og kulturtilbud, undervisningstilbud mv. Der er by- og regionalbusser i området, der er sti til centrum, og der er planlagt en nærbanestation ca. 500 m fra det nye byområde.

Emne 3: Biologisk mangfoldighed

Eksempel: Storstrøms Amt

En omfattende indsats

I en årrække har Storstrøms Amt arbejdet med at fremme en bæredygtig udvikling. Det er sket gennem Grønt Råd, Projekt Grønt Amt, projekter inden for forskellige områder og ikke mindst gennem den løbende lokal Agenda 21-proces, der bl.a. har ført til Charter for bæredygtig udvikling i Storstrøms Amt og en lokal Agenda 21-handlingsplan, som amtsrådet vedtog i 1997.

Charter og plan

Chartret fremhæver de vigtigste holdninger til bæredygtig udvikling.

Lokal Agenda 21-handlingsplanen indeholder beskrivelse af aktiviteter inden for alle amtets forvaltningsområder. Aktiviteterne retter sig mod alle i regionen, som i praksis er med til at skabe en bæredygtig region.

Handlingsplanen organiserer indsatsen i 7 temaer:

- Sundhed og livskvalitet.
- Grøn borgerservice.
- Miljø og uddannelse.
- Liv og kvalitet i naturen.
- Internationalt samarbejde.
- Amtet som grøn virksomhed.

For hvert område er der langsigtede strategier, målsætninger og planlagte aktiviteter. Det hele er bundet sammen i tidsplaner.

Organisation

Der er nedsat en koordinationsgruppe, som har udarbejdet Chartret og handlingsplanen i samspil med chefgruppen. Koordinationsgruppen har repræsentanter fra alle forvaltninger og har til opgave at sikre at samtlige forvaltninger bidrager til lokal Agenda 21-arbejdet.

Borgerinvolvering

Storstrøms Amt prioriterer involvering af borgene højt. Aktiviteterne i handlingsplanen udvikles og realiseres i samspil med borgere, organisationer og kommunerne. Overalt i amtet er der aktive mennesker, og der er et stort engagement til stede, især når det vedrører hverdagen - i husholdningen, i institutionen og i virksomheden.

Kan det lykkes at udvikle et samspil som er til gavn for alle parter, er gevinsten stor. Et eksempel fra Storstrøms Amt er den lokale Agenda 21-kampagne med temaet "Miljørigtig Have", der i 1999 blev udviklet i et samarbejde mellem kyndige amatører

Lokal Agenda 21 giver nye muligheder for samarbejde mellem borgerne, virksomhederne, foreningerne og amtet.

Vi har eksempelvis gode erfaringer med projektet

"Adopter en Vild Blomst", hvor ca. 100 adoptivforældre gennem snart 10 år har holdt øje med overlevelsese-truede plantearter i amtet. I projektet Miljørigtige Turistvirksomheder samarbejder Projekt Grønt Amt og Turisme region Syd med regionens turistvirksomheder om at øge kompetencen på miljøområdet.

Jeg er overbevist om, at aktiv borgerdeltagelse er en forudsætning for en bæredygtig region.

Ivan Olsen
Amtsborgmester

og professionelle havefolk med amtet som tovholder. Konceptet for kampagnen og selve materialet, som bestod af en kampagneguide, 6 dyrkningsvejledninger og ugentlige spalter i aviserne, blev bearbejdet i en borgergruppe med stor erfaring inden for have dyrkning. Resultatet blev et meget anvendeligt materiale sæt til brug for lokal Agenda 21-grupper, i boligselskaber, grupper af haveinteresserede og andre.

Samarbejdsmodellen viste sig at være så gunstig at den vil blive videreudviklet inden for andre felter i de kommende år.

Biologisk mangfoldighed

Under temaet "Liv og kvalitet i naturen" har Storstrøms Amt formuleret en strategi for øget biologisk mangfoldighed.

Målet er at bevare, forbedre og genoprette levesteder for vilde dyr og planter. Der skal gøres en særlig indsats for at beskytte og bevare truede eller sårbare naturtyper og arter. Borgernes mulighed for natur-

oplevelse skal forbedres, og amtet skal være med til at øge forståelsen af økologiske sammenhænge.

Målene følges op med en række planlagte aktiviteter.

Biologisk mangfoldighed er under temaet "Liv og kvalitet i naturen" koordineret med strategi for bæredygtigt spildevand og strategi for liv og kvalitet i landområderne.

Biologisk mangfoldighed - planlagte aktiviteter

- Genopretning af truede naturtyper.
- Plejeaftaler med lods ejere.
- "Rødlist" for truede dyr, fugle og planter.
- Samarbejde med Grønt Råd.
- Projekt adopter en vild blomst.
- Tubæk Å-dal - natur og godt landmandskab
- Lystfiskere overvåger vandløb og søer.
- Projekt Rene Søer i samarbejde med grundejere og kommuner.

Emne 4: Borgerinddragelse

Eksempel: Haslev Kommune

Strategi og handlingsplan Lokal organisering

I Haslev Kommune startede byrådets lokal Agenda 21 i 1996. Her vedtog et enigt byråd en strategi og handlingsplan for lokal Agenda 21. Planen blev udarbejdet af en tværgående styregruppe bestående af ledere og kommunens lokal Agenda 21-medarbejder.

Årlige revisioner

Strategien står fast over flere år, men hvert år laves en ny handlingsplan. Styregruppen udstikker en prioritering for indholdet i handlingsplanen. Prioriteringen behandles politisk.

Borgerne i centrum

Lokal Agenda 21 er tænkt ind som en ny måde at skabe løsninger på, hvor borgerne bliver inddraget, og hvor der tænkes i helheder.

Haslev Kommunen lægges vægt på at "fejle for egen dør", men erkender at kommunen kun er en lille brik. Tankegangen skal bredes ud til alle kroge af kommunen. Haslev Kommune er gået utraditionelle veje for at fremme borgernes engagement. Der lægges stor vægt på at det er borgerne selv der styrer arbejdet. Kommunens opgave er at markedsføre, støtte og organisere.

Som en del af lokal Agenda 21-arbejdet har byrådet bl.a. vedtaget en trafikhandlingsplan, som er blevet til under omfattende borgerinddragelse. Der var bl.a. nedsat 10 arbejdsgrupper, som har arbejdet efter forskellige metoder, og der har været 35 møder, hvor kommunen var med.

På kommunens initiativ har borgerne nedsat en lokal Agenda 21-bestyrelse.

Bestyrelsen, som er på 9 personer, er på valg en gang årligt. Valget finder sted på et borgermøde, som indkaldes i lokalavisen. Der var ca. 100 deltagere på det første "valg-møde".

Lokal Agenda 21-bestyrelse

Lokal Agenda 21-bestyrelsen inspirerer og igangsætter lokalt Agenda 21-arbejde i form af møder, aktiviteter, information og markedsføring, og den er paraply for lokal Agenda 21-grupper (ernæringsgruppe, voksenskolerne og erhvervsgruppen).

Bestyrelsen har udgivet "Haslevs Grønne Håndbog" – en guide til køb af bæredygtige varer i Haslev og omegn. Som eksempler deltager bestyrelsen herudover i byens høstmarked og julemarked, og den har igangsat et teaterprojekt og en borgerkonkurrence.

Penge til projekter

Bestyrelsen får hvert år en sum penge af byrådet. Pengene skal støtte borgernes lokal Agenda 21-initiativer. Bestyrelsen afgør, hvilke projekter, der skal have støtte.

Der er tidligere givet støtte til bl.a. et grønsagskasse-projekt, flygtninges havearbejde, børneskov og urtehave i en børneinstitution, cykelkampagne og økologisk teater.

Ernæringsgruppen

Ernæringsgruppen er en meget aktiv gruppe med bl.a. mange yngre mennesker.

I Haslev Kommune arbejder vi for en attraktiv fremtid på et bæredygtigt grundlag. Lokal Agenda 21 er et glimrende redskab, da kommunen ikke kan skabe en bæredygtig udvikling alene. Det

er nødvendigt, at vi alle tager ansvar og handler, der hvor vi er, og i det vi gør. Vi skal i fællesskab have mest miljø for pengene. Det er ikke alene et spørgsmål, om at inddrage borgerne – men om hvordan. Vi har tradition for borgerdialog. Ved kommuneplanprocessen i 1995 gik vi aktivt i gang og har haft meget samarbejde med borgerne. Vi forsøger løbende at forbedre samarbejdet.

Henrik Christensen
Borgmester

Gruppen har fx sat fokus på børn og kost, ældre og kost og er i gang med et projekt om kost i fritidsklubber mv.

Voksenskolerne

Voksenskolerne i Haslev har med penge fra Den Grønne Jobpulje ansat en lokal Agenda 21-konsulent. Konsulenten skal rådgive om grønne regnskaber og miljøstyring på 8 voksenskoler.

Erhvervsgruppen

Tre virksomheder meldte sig selv som interesserede i at deltage i et projekt om miljø-

styring. To virksomheder gennemførte projektet.

Værdifuld støtte

Eksemplet understreger værdien af, at kommunen tager initiativ til at støtte borgernes initiativer. Det er vigtigt at spille på mange heste og bruge forskellige metoder. Samtidig må forventningerne til borgernes engagement ikke være for højt. Meget hviler på skuldrene af nogle få indsæle. Man må acceptere forskellighed, og det skal være sjovt at være med i det frivillige arbejde.

Eksempler på metoder i Haslev Kommune

Organisering af borgernes arbejde

- Borgerbestyrelse
- Aktive lokal Agenda 21-borgergrupper
- Penge til borgerprojekter
- Lokal Agenda 21 medarbejder
- Tilbud om at nedsætte tværsektorielle kommunale grupper som støtte til borgernes projekter

Debat, information og markedsføring

- Borgermøder med bl.a. valg af bestyrelse
- Åbent fremtidsværksted om temaer for lokal Agenda 21
- Bestyrelsens faste spalte i lokalavisen
- Husstandsomdelt pjese om bestyrelsen og støttemuligheder
- Synlige projekter

Emne 5: Samspil og koordinering

Eksempel: Kolding Kommune

Konkrete projekter

Siden 1994 har Byrådet igangsat en række konkrete lokal Agenda 21-projekter. I kommuneplan 1998-2009 blev der udpeget 5 hovedområder for det videre lokal Agenda 21-arbejde. I 1997 besluttede plan- og miljøudvalget, at udarbejde en lokal Agenda 21-plan.

Kolding Kommune er valgt som eksempel på, hvordan gennemførelsen af en lokal Agenda 21-plan kan organiseres.

Lokal Agenda 21-planen

Lokal Agenda 21-planen består af tre dele.

Natur- og miljøstatus beskriver miljøtilstanden i kommunen.

Lokal Agenda 21-målene er udarbejdet på grundlag af Natur- og miljøstatus. Målene danner grundlag for alle kommunale planer og projekter.

Perspektivdelen udpeger indsatsområder og opsætter handlingsplaner for opfyldelse af målene. Perspektivdelen er den del af lokal Agenda 21-planen, der skal forankres i eksisterende styringsværktøjer i de enkelte forvaltninger. Derfor er perspektivdelen meget individuel for de enkelte forvaltninger.

Dialog om mål

Forslaget til lokal Agenda 21-mål blev udarbejdet i dialog med LO, DA, Kolding Herreds Landbrugsforening, Kolding Økologiske Råd, Naturforum og Byøkologisk Center Kolding.

Forslaget til lokal Agenda 21 målene blev lagt ud til offentlig debat i fire uger.

Borgernes ideer og forslag blev behandlet af Plan- og Miljøudvalget. Lokal Agenda 21-målene blev vedtaget af Byrådet i maj 2000.

Samspil med borgerne

Kolding Kommune har som mange andre erfaring for, at udadrettede aktiviteter sjældent har en levetid, der rækker ud over perioden, hvor der er afsat penge.

Derfor har Kolding Kommune valgt, at basere lokal Agenda 21-aktiviteterne på områder, hvor kommunen ved udførelse af eksisterende opgaver har en naturlig kontakt til borgerne. Det er lettere at inddrage borgere, virksomheder, organisationer og foreninger, når de alligevel er engagerede i fx at få en tilladelse, at modtage en serviceydelse, at levere varer til kommunen, eller at varetage organisationsinteresser eller frivilligt arbejde.

Intern forankring

For at få tilpasset de daglige rutiner har direktionen besluttet, at mål og handlinger skal

En bæredygtig udvikling forudsætter, at vi på lige fod med økonomi, funktion og servicebehov indtænker miljøet i alle de beslutninger for fremtiden, vi som ansvarlige

politikere foretager. Samtidigt er det vigtigt, at vi bistår vores borgere i vores fælles bestræbelser på at efterlade en grøn jord til vores børn. Det er derfor af afgørende betydning for os, at lokal Agenda 21 bliver forankret i alle de opgaver kommunen leverer til borgerne, industrien, detailhandlen og landbruget.

Per Bødker Andersen
Borgmester

forankres i de eksisterende styringsværktøjer som fx virksomhedsplaner, sektorplaner og kommuneplanen samt via indførelse og tilpasning af miljøledelsessystemer.

Det blev også besluttet at nedsætte en permanent lokal Agenda 21-organisation, som har følgende opgaver:

- Udarbejdelse af lokal Agenda 21-plan og årlig målopfyldelse.
- Information om miljørigtig adfærd.
- Valg af relevante lokal Agenda 21-indikatorer.
- Identifikation af myndighedsopgaver og service-

ydelser som skal tilpasses lokal Agenda 21.

- Gennemførelse af miljøstyring i forvaltningerne.
- Dialog med kontaktgrupper eller -personer i forvaltningerne.
- Gennemførelse af projekter med borgerinddragelse.
- Miljøvurdering af planer og projekter.

Brug af værktøjer

Eksemplet understreger vigtigheden af at få integreret lokal Agenda 21 i de daglige opgaver og den daglige kontakt med borgerne.

Kolding Kommunes lokal Agenda 21-organisation

Kilde: Foreningen dansk Byøkologi, nr. 1, 2000, side 13.

Proces og organisation for udarbejdelse af strategien

Planloven (bestemmelser om proces og organisation fremhævet)

Lokal Agenda 21

§ 33 a. Amtsråd og kommunalbestyrelser skal inden udgangen af den første halvdel af den kommunale valgperiode offentliggøre en redegørelse for deres strategi for amtskommunens henholdsvis kommunens bidrag til en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede med oplysninger om, hvordan der skal arbejdes helhedsorienteret, tværfagligt og langsigtet, og hvordan befolkningen, virksomheder, organisationer og foreninger vil blive inddraget i arbejdet (lokal Agenda 21).

Strategien skal indeholde amtsrådets henholdsvis kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for følgende indsatsområder:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen,
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed,
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og
- 5) Fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervsmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Stk. 2. Den i stk. 1 nævnte redegørelse skal samtidig med offentliggørelsen sendes til miljøministeren.

Stor metodefrihed

Strategien for lokal Agenda 21 skal ifølge loven udarbejdes hvert fjerde år i første halvdel af valgperioden. Strategien må gerne revideres hyppigere, fx hvert eller hvert andet år. Det er også et krav, at strategien skal offentliggøres. Herudover stiller loven ikke krav til, hvordan strategien bliver til, eller hvordan arbejdet organiseres. Det ligger dog i begrebet strategi for lokal Agenda 21 og i planloven, at opgaven er helhedsorienteret, tværgående og langsigtet, og at den rækker ud over den amtslige og kommunale organisation.

Amtskommunernes og kommunernes opgaver

Loven er ens for amtskommuner og kommuner. Hvis amtskommunerne og kommunerne ikke koordinerer deres indsats, så er risikoen for at forvirre borgerne nærliggende. Der kan derfor aftales, hvad amtet tager sig af, og hvad

kommunerne tager sig af. Man kan i øvrigt forestille sig, at flere kommuner arbejder sammen om én strategi, fx i samarbejde med det lokale miljøcenter. Strategien skal naturligvis godkendes af det enkelte byråd.

Valg af procesforløb og organisation

Inden procesforløb og organisation lægges fast er det vigtigt, at overveje hvad målet med og succeskriteriet for strategien er. „Hvad er vores væsentligste miljøproblemer?“ og „Hvilke ressourcer har vi til gennemførelsen af strategierne?“ er væsentlige spørgsmål at få afklaret. Overvejelserne kan også handle om, hvem der vil støtte strategiarbejdet, hvem der vil være imod, og hvem der ikke er interesserede. Mulighederne for succes afhænger i høj grad af om, der vælges en organisation og et procesforløb, der tager højde for interesse-mønstret.

Lovens krav

Fase 1.1:

Udarbejdelse af strategi.

Fase 1.2:

Politisk vedtagelse af strategi i første halvdel af valgperioden.

Fase 1.3:

Offentliggørelse.

Eksempel på udvidet proces

Fase 1.1:

Politisk beslutning og igangsætning af opgaven.

Fase 1.2:

Analyse med indsamling af forudsætninger om miljøproblemer og deres årsager. Nedsættelse af et lokalt Agenda 21-forum.

Fase 1.3:

Formulering af alternative mål og handlinger og politisk vedtagelse af forslag til strategi i første halvdel af valgperioden.

Nede fra og op perspektiv

Opgavens karakter peger på et "nede fra og op" perspektiv i arbejdsprocessen.

Det vil sikre, at den viden, som findes i og uden for organisationen, kommer til at indgå i amtsrådets eller kommunalbestyrelsens endelige beslutning om strategiens indhold.

Samtidig er det vigtigt, at planlægge processen, så vigtige eksterne aktører får et ejerskab til strategien. Det vil øge mulighederne for at få strategien gennemført, men det kan også være en tidskrævende og konfliktfyldt proces at udarbejde en strategi med bred deltagelse.

Politikerne

Det er vigtigt, at amtsrådet eller kommunalbestyrelsen fra begyndelsen engagerer sig i opgaven og udstikker mål og rammer for det forestående arbejde. Det gælder, uanset om initiativet til at udarbejde strategien kommer fra politi-

kere, embedsmænd eller borgere.

Husk når borgerne skal involveres at være omhyggelig med at præcisere deres kompetence og de udstukne mål og rammer for arbejdet. Ellers kan borgernes forventninger let blive skuffet når strategien skal vedtages politisk og føres ud i livet.

Politikernes arbejde med strategien for lokal Agenda 21 kan fx starte med en temadag om emnet.

Intern organisation

Opgavens helhedsprægede karakter peger på, at strategiarbejdet må have amtsrådet, kommunalbestyrelsen eller økonomiudvalget som politisk ansvarlig. Arbejdet må styres af den amtslige eller kommunale ledelse, og der må være stor bredde i inddragelsen af fagområderne. Herudover er det afgørende, at der udpeges en eller nogle få drivkræfter i organisationen, som kan samle trådene og være den udfarende kraft i det daglige.

De forskellige amtslige og kommunale forvaltninger må være selvskrevne deltagere i processen med at udarbejde strategien.

"Ekstern" organisation

Der er ikke krav i loven om, at befolkning, virksomheder, or-

Generelt om proces

Strategisk arbejde deles ofte op i:

1. En analysefase, hvor den nødvendige baggrundsviden indsamles.
 2. En planlægningsfase, hvor strategien eventuelt bliver til i samarbejde med en række aktører i og uden for den kommunale organisation.
 3. En beslutningsfase, hvor strategien besluttet af amtsråd eller kommunalbestyrelse.
 4. En offentlighedsfase hvor strategien debatteres.
 5. En gennemførelsesfase, hvor større eller mindre dele af strategien gennemføres.
 6. En opfølgingsfase, hvor den oprindelige strategi justeres ud fra de indhøste erfaringer, nye ideer, mål og holdninger.
- I virkeligheden overlapper de forskellige faser hinanden, og aktiviteter i flere faser kan være i gang samtidigt. Strategiarbejde bliver således i høj grad til i en fortløbende proces.

Generelt om organisation

Det strategiske arbejde kan organiseres på mange måder. Der kan være mange eller få personer involveret, men den øverste ledelse vil altid være ansvarlig, og en større eller mindre del af den øvrige organisation kan inddrages. Også personer uden for organisationen kan være med.

Det er vigtigt for strategiens succes, at den øverste ledelse er ansvarlig, men hvis strategiarbejdet alene placeres i den øverste ledelse, kan det få konsekvenser for

strategiens kvalitet. Ledelsen har sjældent tilstrækkelig viden om en række praktiske og faglige forhold, som findes i fagforvaltninger mv.

Der kan også vælges en form, der involverer flere niveauer i organisationen og eksterne parter. Det vil normalt give et bedre beslutningsgrundlag og en bredere accept. Til gengæld vil processen tage længere tid og den kan blive mere konfliktbetonet.

Fase 2.1:

Udarbejdelse af revideret strategi i første halvdel af næste valgperiode.

Fase 1.4:

Offentliggørelse og offentlig debat.

Fase 1.5:

Politisk beslutning om endelig strategi.

Fase 1.6:

Vurdering af effekt og evaluering.

Fase 2.1:

Politisk beslutning om revision af strategi. Nye mål og rammer for arbejdet udstikkes.

ganisationer og foreninger inddrages i udarbejdelsen af strategien, men det er et krav, at strategien skal fortælle, hvordan amtskommunen eller kommunen har tænkt sig at inddrage befolkning, virksomheder, organisationer og foreninger i det efterfølgende arbejde med at realisere strategien. Det kan dog være hensigtsmæssigt at inddrage parterne allerede i de indledende faser, hvor strategien bliver til.

I strategiarbejdets indledende faser er det vigtigt at overveje, hvad inddragelsen af borgerne skal bruges til under formulering af strategien.

Det er en fordel for gennemførelsen af strategien, hvis ejerskabet er bredt forankret uden for den amtskommunale og kommunale organisation. Men det er vigtigt, at være opmærksom på, at de forskel-

lige aktører har forskellige interesser i at bidrage til udarbejdelsen af en strategi, og resultatet afhænger af, hvem der bliver involveret, og hvordan det gøres.

Valg af procesforløb og metoder til inddragelse af borgerne kan tage udgangspunkt i, at "lysten skal drive værket". Det er en god tommelfingerregel at vælge de primære "samarbejdspartnere" blandt foreninger, organisationer eller borgere, der har en personlig eller direkte interesse i en opgave. De har som regel lyst til at medvirke helhjertet og yde et stort stykke arbejde.

Amtskommunerne og kommunerne kan også støtte eller adoptere projekter, som borgergrupper har igangsat. Understøttelse af borgernes projekter kan være med til at skabe motivation og engagement.

Interesseorganisationer

Erfaringer peger på, at organisationer og foreninger, der beskæftiger sig med natur eller miljø gerne vil være aktive og engagerede i strategisamarbejde med lokal Agenda 21. Der er flere gode eksempler på et frugtbart samarbejde mellem amtskommuner, kommuner og interesseorganisationer (foreninger mv.) om overordnede emner.

Der kan fx nedsættes et lokalt Agenda 21 forum sammensat af erhvervslivet, organisationer, foreninger og interesserede borgere, som inddrages aktivt i udarbejdelse af strategien.

Det er vigtigt, at amtet eller kommunen på forhånd gør sig forestillinger om, hvad målet med et forum skal være.

Et forum med en bred sammensætning af interesser

vil normalt være meget realistiske i deres arbejde, mens et forum med sammenfaldende interesser vil arbejde mere visionært inden for deres interesseområde. Som eksempel vil temaopdelte arbejdsgrupper normalt aktivere "specialisterne", som vil arbejde meget visionært med deres interesse.

Borgerne

Det kan lade sig gøre at engagere mange borgere i strategiarbejde, men erfaringerne viser, at det er vanskeligt at få mange til at diskutere og deltage i møder om overordnede emner. Pas derfor på ikke at måle succesen med strategiarbejdet på, hvor mange borgere der fx møder frem til et borgermøde.

Når man udarbejder strategien kan det være hensigts-

Århuskonventionen - konventionen om borgernes miljørettigheder

I juni 1998 underskrev 34 lande Århuskonventionen om borgernes miljørettigheder. Konventionens officielle navn er „Konvention om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsafgørelser på miljøområdet“.

Det overordnede formål er at sikre borgernes rettigheder på miljøområdet. Som noget nyt ved internationale forhandlinger har miljøorganisationerne deltaget aktivt under hele arbejdet med konventionen.

Konventionen vil komme til at dække lande fra Atlanterhavet i vest til Centralasien i øst. Lande, der har forskellig kultur og forskellige demokratiske traditioner, er nu blevet enige om at styrke borgernes rolle i beskyttelsen af natur og miljø.

Tre centrale områder for ethvert demokrati vil være dækket af konventionen:

- Adgangen til oplysninger.
- Adgangen til at deltage i beslutninger.
- Adgangen til at klage og få afgørelser prøvet ved domstolene.

Trin i borgerinddragelse

1. Information
2. Deltagelse
3. Involvering
4. Ændring af livsstil
5. Ambassadør

Konfliktforebyggelse ved borgerinddragelse

1. Lyt uden at afbryde.
2. Spørg til du er sikker på, du forstår den andens synspunkter og handlinger.
3. Vær klar og konkret omkring dit eget standpunkt og respekter andres ret til at have et andet synspunkt.
4. Sørg for at aftaler om opgave- og ansvarsfordeling er så klare som muligt.
5. Tag nogle runder i gruppen, når i skal i gang med større opgaver.
6. Glem ikke den humoristiske sans. Den kan være befriende og forløsende i en lidt forkrampet situation.

Kilde: Fra tilskuer til deltager! Birgitte Hoffmann & Jens Kofoed, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Danmarks Tekniske Universitet, 1999.

mæssigt at sikre borgerne relevant information om hvad der skal ske og hvad deres mulighed for at øve indflydelse på strategien er. Det kan eventuelt gøres ved at præsentere et forslag til debat inden strategien vedtages endeligt.

Senere, når strategien skal omsættes til handling, og der fx skal gennemføres handlingsplaner for det enkelte boligområde, arbejdspladsen, skolen, institutionen, kan borgerinddragelsen intensivere og målrettes.

Erfaringerne viser også, at det godt kan lade sig gøre at få en bred folkelig debat når man udarbejder en strategi, men det forudsætter en særlig indsats.

Borgernes interesse må fanges gennem en meget synlig, udadvendt og opsøgende debatform. Eksempelvis ved brug af pressen, opstilling af "Agenda 21 boder" på steder, hvor mange borgere kommer i

forvejen, ved brug af kendte personer, gennemførelse af "folkeafstemninger" om fx valg af mål og indikatorer mv.

Borgerinddragelsen kan også ske ved en opsøgende arbejdsform, hvor amtskommunen eller kommunen henvender sig direkte til borgerne under udarbejdelsen af strategien. Formålet med den opsøgende arbejdsstil er at få vigtige informationer fra interessante befolkningsgrupper eller familietyper til brug for formulering af strategien.

Informationer kan indsamles via spørgeskemaer, interviews, rundbordsamtaler, indbudte konferencer mv.

Offentliggørelse og debat

Strategien skal ifølge loven offentliggøres og sendes til Miljøministeren. Der er ikke krav om at offentliggøre et forslag til strategi, eller at amtsrådet eller kommunalbestyrelsen skal skabe en debat.

Krav til offentliggørelsen

Kravene til offentliggørelsen er:

- at der indrykkes en annonce i dagspressen eller ugeaviser om at strategien for lokal Agenda 21 er vedtaget, og
- at den kan ses et offentligt tilgængeligt sted, fx på amtsgården, rådhuset eller bibliotekerne.

Mange muligheder

Som nævnt er der ikke krav om, at der skal gennemføres en debat. Det afhænger af amtsrådets og kommunalbestyrelsens behov.

Overvejelserne, som fører til valg af debatform, kan omfatte en afklaring af, hvad amtsrådet og kommunalbestyrelsen ønsker at bruge strategien til bagefter.

En amtskommune eller en kommune, der lige er gået i gang med lokal Agenda 21,

og som i første omgang vil starte med at "fejle for egen dør", vil måske i højere grad prioritere en debat i organisationen og blandt brugerne frem for en bred folkelig debat. Der kan være behov for en dialog med brugerne, når der på baggrund af strategien fx skal gennemføres konkrete initiativer på institutionerne.

Hvis strategien lægger vægt på, at vi alle ændrer adfærd til fordel for miljøet er der et andet behov. Der vil som minimum være behov for at informere om strategien, og det kan være på sin plads med en debatfase, som giver alle mulighed for at sige til eller fra, og prøve at påvirke den endelige strategi.

Der kan også vælges en mere løbende debatform med borgerne, hvor information og mulighed for indflydelse varierer over perioden, hvor strategien udarbejdes.

Plansamspil

Planer

- Regionplaner
- Kommuneplaner
- Miljøhandlingsplaner
- Trafik- og miljøhandlingsplaner
- Andre sektorplaner

Ledelsesværktøjer

- Mål- og rammestyring
- Virksomhedsplaner
- Budget- og planredegørelser
- Grønne regnskaber

Standarder

- Miljøcertificering

Metoder til borgerinddragelse

- Borgermøder
- Møder med særlige "interessenter"
- Fremtidsværksteder
- Borgerpaneler
- Caféseminarer
- Rundbordsamtaler
- By- og naturvandring
- Debat på internettet
- Brug af pressen
- Interviews
- Spørgeskemaer

Hvad mener du?

Se om du kan lase fra: *Ballerup Kommune allerede tager nogle afgørende skridt i den rigtige retning. Vi står nu med det ene ben i det 21. århundrede. Men vi skal videre! Borgerne og kommunen skal sammen arbejde dogstaden for det ny århundrede. Og det skal forstås helt bogstaveligt!*

Kommunestyret har besluttet at det er kommunalbestyrelsen skal tage beslutning i sagen med arbejdet i det kommende år vil vi derfor indbyrdes alle interesserede borger til en tæt dialog om interesser og ønsker af vores gamle kommune. Et arbejde der skal resultere i bedste handlingsplaner for at løse opgaverne i Ballerup.

Kommunestyret
Lokal Agenda 21 bliver indført i kommunens planstrategi. Tilføjet på det mest alle borgerne er invitation til at deltage i dialog og samarbejde. I samarbejde med det nye valg af lokal Agenda 21. Hver borger kan deltage i dialog med kommunestyret i de tre år. De nye og kommende kommuner kan med i denne periode. Hver borger kan deltage i et nyt planarbejde, som den nye kommunalbestyrelse. Kommunen er godkendt. Hver

tre andre forslag vil vi endes en offentlig høring. Og det er her vi har brug for dig!

Borgerne
I løbet af 1998 indbyrdes vil vi en ny række borgerne om den kommunale samarbejde. Vi står med: Lokal Agenda 21 blive gennemført, og det vil blive lagt op til, at kommunen i tæt samarbejde med borgerne, de tager del på arbejdet med Lokal Agenda 21. Det kan være, tage udgangspunkt i en "gennemførelseplan". De borgerne, hvor Ballerup Kommune og borgerne samarbejde kan gå i dybden og bidrage til mange aktiviteter og projekter for at løse opgaverne i Ballerup. Det kan være: en gruppe af borgerne, som vil være aktive, både i nært samarbejde med i "Lokal Agenda 21" i Ballerup. Hver borger kan deltage i dialog og samarbejde. Kommunen er godkendt. Hver

råderum for den kommunale aktivitet. Modellen indebærer alene at amtskommunen er igangsætter og inspirator.

De tre skitserede modeller er ikke udtryk for gennemarbejdede og skarpt afgrænsede modeller, men alene udtryk for 3 forskellige varianter af det amtskommunale og kommunale samarbejde. Modellerne kan således kombineres for at opnå den ideelle løsning lokalt.

Internt samspil i amtskommuner og kommuner

Amtskommunerne og kommunerne løser allerede en række opgaver, som har tilknytning til lokal Agenda 21.

Region- og kommuneplan

Amtskommunerne og kommunerne kan koordinere deres lokal Agenda 21-strategi med en regionplan- eller kommuneplanrevision.

Lokal Agenda 21-strategien og strategien for kommuneplanlægningen kan være én samlet strategi eller behandles som to dokumenter med hver sin tidsplan. På samme måde kan strategien for lokal Agenda 21 og debatoplægget til en regionplanrevision være ét dokument.

Ved at følge region- og kommuneplanproceduren bliver lokal Agenda 21-strategierne offentliggjort som forslag til debat inden de vedtages endeligt.

Strategien for lokal Agenda 21 kan integreres i region- og kommuneplanerne, men der er flere overvejelser at gøre.

En selvstændig strategi sætter mere fokus på lokal Agenda 21 og giver større synlighed. Man skal også gøre sig

Under alle omstændigheder er det vigtigt, at det er overvejende, hvad dialogen med borgerne skal bruges til. Det må afklares, hvad amterne og kommunen gerne vil have debatteret, hvilke medier der skal benyttes, og hvilke aktiviteter debatperioden skal indeholde.

Det er også væsentligt at være opmærksom på, at dialogen med borgerne ofte vil have både et demokratisk aspekt, hvor borgerne får mulighed for at påvirke strategien, og et aspekt om holdnings- og adfærdspåvirkning. Debatmateriale med beskrivelser af nuværende ressourcer, forbrug og miljøpåvirkninger, som stilles sammen med Brundtlandrapportens og Rio-konferencens konklusioner indeholder i høj grad holdningspåvirkning om en mere miljøvenlig livsstil.

Det er vigtigt, at forholde sig til adfærdspåvirkningen i amtskommunens eller kommunens dialog med borgerne, og se de holdningspåvirkende elementer under strategiudarbejdelsen i sammenhæng med de konkrete holdningspåvirkende aktiviteter, der skal ske efter debatten.

Når man udarbejder strategien er det vigtigt at finde samarbejdspartnere blandt

interesseorganisationer, foreninger, virksomheder og andre myndigheder mv. som vil være med til bæredygtige projekter og initiativer.

Koordinering

Strategien for lokal Agenda 21 kan med fordel koordineres med andre amtslige og kommunale aktiviteter.

Samspil mellem kommuner og amtskommuner

Der er ikke i lovgivningen forskel på de indholdsmæssige krav, der stilles til amtskommuners og kommuners lokal Agenda 21-strategier.

Hvis ikke der er aftalt andet mellem amtskommuner og kommuner, kan man derfor forestille sig, at strategierne passer meget dårligt sammen, og at de derved bliver uforståelige for borgerne.

Den gældende praksis, som den er skitseret af amtskommunernes lokale Agenda 21-medarbejdere, peger på i hvertfald tre forskellige modeller at gribe arbejdet an på.

Ressortmodellen indebærer at amtskommuner og kommuner alene lader deres strategi omhandle deres egne forvaltningsområder eller ressort.

Afgrænsning vil utvivlsomt være relativ let at foretage.

Modellen vil dog skabe risiko for, at både de offentlige myndigheder og borgerne mister helhedsopfattelsen i bæredygtighedsbegrebet og derved vil synke tilbage til traditionel sektortænkning. Ressortmodellen bør derfor suppleres med andre tiltag for at leve op til intentionerne med de lokale Agenda 21-arbejde.

Aftalemodellen indebærer, at amtskommunen og kommunerne indenfor amtskommunen tager initiativ til at indgå en aftale om, hvilke emner de hver især skal tage med i deres lokal Agenda 21-strategi.

Aftalemodellen åbner op for en mere præcis fordeling af de emner, som amtskommunen henholdsvis kommunen skal behandle i deres strategi.

Det betyder fx, at man kan aftale at trafikken alene behandles i den kommunale strategi selvom det også er et amtsligt forvaltningsområde, eller at naturspørgsmål alene behandles i den amtskommunale strategi.

Koordinatormodellen bygger på, at amtskommunen definerer sin rolle som igangsætter og koordinator af det lokale Agenda 21-arbejde inden for amtets geografiske område. Koordinatormodellen skal naturligvis efterlade et

klart, at helheden kan sikres ved at strategien er en del af kommuneplanlægningen (se vejledningen om strategi for kommuneplanlægningen). Men hvis strategien for lokal Agenda 21 kommer til at omfatte alt, så "forsvinder" den.

Ledelsesopgaver

Lokal Agenda 21 kan integreres i de løbende ledelsesmæssige rutiner så lokal Agenda 21 gennemsyner alle aktiviteter og så sammenhængen mellem visioner og mål og mellem handling og evaluering bliver tydelig.

Strategien for lokal Agenda 21 kan også integreres i ledelsesværktøjer såsom mål- og rammestyringen. Så bliver strategien en del af amtskommunens eller kommunens overordnede styringsgrundlag, og strategien kommer til at indgå i virksomhedsplanerne for alle afdelinger og institutioner.

Gennem virksomhedsplanerne kan det sikres, at der sker en årlig opsamling af, hvordan det er gået. Opsamlingen kan indgå i en årlig plan- og budgetredegørelse eller i et grønt regnskab eller i årsberetningen. Den løbende opsamling af erfaringer og måling af virkninger ved hjælp af indikatorer sikrer, at strategien for lokal Agenda 21 bliver et dynamisk ledelsesværktøj.

Koblingen til de eksisterende ledelsesværktøjer sikrer, at amtsråd, kommunalbestyrelse og den administrative ledelse løbende informeres om, hvordan det går med strategiens gennemførelse, så de kan tage stilling til, om strategien skal revideres.

Integration af lokal Agenda 21 i den rullende planlægning betyder også, at der løbende bliver sat fokus på, hvordan det går. Udmeldinger af nye temaer i forbindelse med

budgetlægningen kan fx omfatte temaer om lokal Agenda 21.

Miljøplaner og -certificering

Amtskommunerne og kommunerne har en række lovbundne miljøopgaver, som lokal Agenda 21 har tæt sammenhæng med. Nogle amtskommuner og kommuner udarbejder på frivillig basis samlede miljøhandlingsplaner for de lovbundne miljøopgaver.

Sammenhængen mellem strategi for lokal Agenda 21 og miljøhandlingsplaner vil typisk være, at lokal Agenda 21 starter, hvor rækkevidden af miljøhandlingsplanerne stopper. Lokal Agenda 21 omfatter også alt det ikke lovpligtige, fx nedbringelse af trafikkenes CO₂-belastning, og indebærer aktiv handling med "fej for egen dør" aktiviteter og ændringer af den enkeltes adfærd i miljøvenlig retning.

Der er eksempler på mål om, at forvaltninger og institutioner skal miljøcertificeres efter EMAS.

Samarbejde mellem kommuner

Flere kommuner kan gå sammen om, at udarbejde en strategi for lokal Agenda 21. Udarbejdelsen og gennemførelsen af strategien kan eventuelt ske i samarbejde med det lokale miljøcenter. I det lokale miljøcenter kan der fx ansættes fælles personale til at varetage opgaverne.

Ikke klageadgang

Reglerne om klage til Naturklagenævnet i planlovens § 58 omfatter kun afgørelser efter loven. Da strategien for lokal Agenda 21 ikke vurderes at være en afgørelse i almindelig juridisk forstand, kan der ikke klages til Naturklagenævnet hverken over indholdet eller tilvejebringelsen.

Amternes og kommunernes lokal Agenda 21-strategi vil på linie med det øvrige arbejde blive fulgt af Miljøministeriet. Miljøministeren skal efter loven hvert 4. år udarbejde en redegørelse til Folketinget om amternes og kommunernes lokal Agenda 21-arbejde.

Eksempel på samarbejdsmodel mellem amtet og kommunerne i Vestsjælland

I Vestsjælland har amtskommune og kommuner i 2001 undersøgt, om der er muligheder for og potentiale i, at samarbejde om visse emner inden for lokal Agenda 21. Arbejdet er foregået i det særlige Amts-Kommune Samarbejde (AKS). Der er bl.a. gennemført en undersøgelse hos alle kommuner og amtskommunen. Undersøgelsen omfattede status for lokal Agenda 21-aktiviteter, om der er interesse og mulighed for fremtidigt samarbejde, og hvad et samarbejde kan dreje sig om.

Oplægget er blevet, at der kan samarbejdes om:

- Grønne indkøb.
- Miljørigtig projektering og byggeri.
- Involvering af borgere - også andre end dem man plejer at samarbejde med.
- Strategi for lokal Agenda 21.

Samarbejdet forventes indledt fra 1. januar 2002, og skal i praksis udføres som erfaringsudveksling, temadage, uddannelse og gerne bilaterale og helt konkrete projekter

Lokale energispareudvalg

I forbindelse med ændringer i lovgivningen for el-, naturgas- og varmforsyning blev der i 2000 vedtaget en elsparelov.

En afgørende nyskabelse er etablering af lokale energispareudvalg. Her i sidder repræsentanter for el-, gas- og fjernvarmeselskaber og koordinerer deres energispareinitiativer.

Kommuner og amtskommuner er ifølge loven forpligtet til at følge arbejdet og der er plads i udvalgene for de amtskommuner og kommuner der ønsker at deltage aktivt enten direkte eller i et tværkommunalt samarbejde.

Det vil være i tråd med intentionen for udvalgene at amtskommuner eller kommunerne fremlægger lokal Agenda 21-strategierne til diskussion.

Proces og organisation

Eksempel Frederiksborg Amt

Kun egen indsats

Frederiksborg Amt betragter lokal Agenda 21 som en lokal strategi for bæredygtig udvikling, som borgere, erhvervsliv og foreninger laver sammen med deres lokale myndighed.

At aftale en strategi for et helt amt med 19 kommuner og en stor befolkning er en meget stor opgave. Amtet har valgt at starte med en "Lokal Agenda 21-handlingsplan", som er begrænset til amtets eget bidrag. Bidraget omfatter aktiviteter, der ligger ud over de lovbundne opgaver. En del af aktiviteterne sker i samarbejde med kommunerne. Initiativerne kan både komme fra amtet og fra kommunerne. Der er fx igangsat et stort økologiprojekt med deltagelse af amtet og 13 kommuner.

Langstrakt proces

Handlingsplanen er et resultat af en langstrakt proces.

Et debatoplæg blev offentliggjort i starten af 1999 sammen med et debatoplæg til regionplanrevision. Forinden var der indhentet bidrag fra borgergrupper. I debatperioden blev der bl.a. afholdt en meget velbesøgt konference om lokal Agenda 21. De skriftlige bidrag blev samlet i en hvidbog. Efter debatten blev region- og Agenda 21-processen adskilt for at muliggøre en hurtigere proces for lokal Agenda 21-handlingsplanen.

Et rådkast til forslag blev drøftet på et velbesøgt debatmøde. Rådkastet blev rettet til og politisk behandlet. Forslaget til handlingsplan blev fremlagt til ny debat. Der var borgermøder to steder i amtet, men kun få deltog.

Den endelige handlingsplan blev godkendt i starten af 2001. Alle bemærkninger fra borgere mv. er samlet i en hvidbog med resumé og indstillinger, som sammen med et udkast til endelig handlingsplan har været til politisk behandling i alle udvalg og amtsrådet. Handlingsplanen skal tages op til revision med jævne mellemrum, første gang i 2002. Det kommer til at passe fint tidsmæssigt med den kommende lokal Agenda 21-strategi.

Amtslig organisation

Agenda 21 arbejde styres af en projektleder, som råder over et driftsbudget. En del af midlerne bruges til en medarbejder. Opgaven har siden starten i 1996 været at indføre miljøhensyn i amtets egen organisation, at udarbejde indikatorer, og at samarbejde med kommuner og i mindre grad borgergrupper.

Der er nedsat en lokal Agenda 21-gruppe på Amtsgården med repræsentanter fra de enkelte forvaltninger. Gruppen har udarbejdet handlingsplanen med projektlederen som ansvarlig.

Netværk

Agenda 21-funktionen deltager i netværk for lokal Agenda 21-medarbejdere i kommunerne og amtet. Der er også løbende kontakt til de grønne guider i amtet. Amtet afholder et årligt møde for lokal Agenda 21 interesserede – primært fra lokale Agenda 21-grupper, DN's lokalkomiteer og andre miljøgrupper samt de grønne guider. Møderne arrangeres i samarbejde med de grønne guider.

Formålet er at give de lokale grupper lejlighed til at inspirere

Målet for den proces, der er sat i gang med lokal Agenda 21 for Frederiksborg Amt, er at lokal Agenda 21 tanke-

gangen bliver en del af forvaltningernes, institutionernes og hver medarbejders opfattelse af sit arbejde. En bæredygtig udvikling kan kun opnås gennem løbende udvikling af begrebet og forståelse for det på alle niveauer. Det er en langvarig, men væsentlig proces, der er sat i gang.

Jørgen Christensen
Amtsborgmester

hinanden, og at hente ny viden fra inviterede oplægsholdere. Der har endnu ikke været basis for at danne netværk mellem lokale grupper på tværs af kommunegrænserne.

Opfølgning

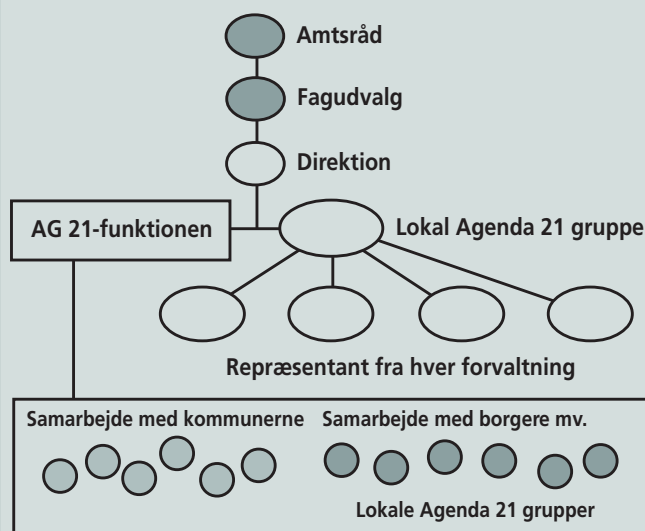
Handlingsplanens projekter udføres af lokal Agenda 21-funktionen og i de forskellige forvaltninger. Lokal Agenda 21-funktionen tilbyder information og uddannelse til amtets forvaltninger og institutioner, laver formidling og støtter projekter, netværk, konferencer og kampagner om lokal Agenda 21 internt i amtets

organisation og eksternt i samarbejde med kommuner og andre lokal Agenda 21-aktører.

Målene mangler

Amtets handlingsplan er primært en statusbeskrivelse. Der mangler visioner og målsætninger og dermed også "dynamik og bid", hvilket kan være årsagen til borgernes begrænsede interesse for at diskutere planforslaget. Den store interesse under fordebatten kunne have været fulgt op med en mere direkte borgerinddragelse med nedsættelse af et lokal Agenda 21-forum.

Organisationen i generelle træk

Proces og organisation

Eksempel Køge Kommune

Mange resultater

Køge Byråd har taget opfordringer og målsætninger i Rio-dokumentet alvorligt og begyndte i 1995 et intensivt lokal Agenda 21-arbejde.

Der er allerede opnået mange resultater:

- Lokal Agenda 21-koordinator ansat 1995.
- Fremtidsværksted om Køge som bæredygtig kommune.
- Kampagner om sprøjtemidler, vandressourcer, energibesparelser, miljøtrafik, økologiske markeder mv. afholdes jævnligt.
- "Det Grønne Hus" åbnede i 1997 som lokal Agenda 21-center for borgere mv.
- Byrådet vedtog i 1998 en "Indkøbspolitik med miljøhensyn".
- Flere kommunale forsyningsselskaber udarbejder grønne regnskaber, og grønne regnskaber planlægges indført i alle kommunale institutioner.
- Lokal Agenda 21-aspektet

indgår i planlægning og i overvejelser om kommunale byggeprojekter.

- Kosten i 15 børneinstitutioner er i 2000 omlagt til økologiske fødevarer.

Organisation

Der har siden 1995 eksisteret et bredt sammensat lokalt Agenda 21-Udvalg. Lokal Agenda 21-koordinatoren er sekretær for udvalget.

Udvalget diskuterer og tager initiativ til forskellige lokal Agenda 21-aktiviteter, projekter og planforslag. Udvalget har således væsentlig indflydelse på det lokale Agenda 21-arbejde.

Inden for kommunens egne rammer er der dannet en tværsektoriel projektgruppe "Grøn Kommune Gruppe", et "Agenda 21-Forum" i Teknisk Forvaltning og en "Grøn Teknikergruppe" med ledere fra de kommunale forsyningsselskaber og Det Grønne Hus.

I Køge Kommune har vi arbejdet med Lokal Agenda 21 siden 1995. Agenda 21 har har medført et nyt positivt samarbejde med borgerne på miljøområdet. Agenda 21-Centret „Det

Grønne Hus“ anvendes aktivt af byens borgere og foreninger og Agenda 21 Udvalget har lagt et stort engagement i udarbejdelse af kommunens Lokal Agenda 21 Plan. Planen er blevet godt modtaget af kommunens borgere og erhvervsliv og jeg er sikker på, at gennemførelsen af planens intentioner og opgaver vil blive gennemført i et fortsat engageret samarbejde mellem borgere og Køge Kommune.

Torben Hansen, Borgmester

Proces

Siden midten af 1998 har Køge Kommune arbejdet med kampagnen „Grøn hverdag i Køge – nu og de næste 100 år“.

Lokal Agenda 21-Udvalget har i 1999, på baggrund af en offentlig idé- og debatfase blandt borgerne, udarbejdet et omfattende katalog med forslag til lokal Agenda 21-initiativer. Kataloget dannede grundlag for Køge Kommunes lokal Agenda 21-plan, som Byrådet vedtog i 2000. Planen indeholder:

- Generelt om lokal Agenda 21-planlægning i Køge Kommune.
- Projektforslag til fremme af borgernes grønne levevis og Det Grønne Hus.
- Projektforslag til fremme af

Køge Kommune som grøn virksomhed og et grønt erhvervsliv.

Agenda 21-Planen følges op med årlige prioriteringsplaner.

Grønt regnskab

Som fagligt grundlag for planen er der lavet en omfattende status for miljøtilstanden i kommunen i form af et „Grønt Helhedsregnskab 1998“. Udvalgte indikatorer fra helhedsregnskabet er samlet i hæftet „Miljøet i Køge“.

Målsætninger

Byrådets politiske målsætninger for det fremtidige arbejde er samlet i et kommuneplannotat, der knytter sig til planen og fordeler sig på de 5 emner i Planloven.

Processen frem mod strategien

1. Nedsættelse af lokalt Agenda 21-Udvalg

Repræsentanter fra erhvervslivet, boligsektoren, grønne organisationer, politiske udvalg, Det Grønne Hus og den kommunale forvaltning.

2. Offentlig idéfase

Husstandsomdelt debatpjece, to borgermøder, aktiviteter i Det Grønne Hus og informationer i den lokale presse og radio/TV.

3. Udarbejdelse af forslag til lokal Agenda 21-Plan

Agenda 21-Udvalget og forvaltningen udarbejdede i samarbejde et katalog over forslag til målsætninger og lokal Agenda 21-initiativer.

4. Vedtagelse af planen

Kataloget blev forelagt Byrådet og dannede grundlag for Byrådets lokal Agenda 21-Plan, som blev vedtaget i november 2000.

5. Gennemførelse af planen

Agenda 21-Udvalget fortsætter som initiativskabende forum, evt. med egen lokal Agenda 21-pulje og Agenda 21-pris. Det Grønne Hus vigtigt for borgerdeltagelsen.

6. Opfølgning

Lokale AG 21-planer i de enkelte byområder. Grønne regnskaber. Grønne profiler for de enkelte institutioner. AG 21-initiativer med erhvervslivet.

Proces og organisation

Eksempel Firkløversamarbejdet og Hvorslev Kommune

Firkløversamarbejdet

Hvorslev, Bjerringbro, Kjellerup og Tjele kommuner samt Viborg Amt var i perioden 1993–1996 udpeget af Miljøministeriet som eksempelområde for udvikling i landdistrikter.

Som eksempelområde forpligtede Firkløversamarbejdet sig til at igangsætte konkrete forsøgsprojekter. Formålet var, at fremme vækst og udvikling i landdistrikter med afsæt i lokale ressourcer og behov.

Lokal Agenda 21-tankegangen blev afprøvet som et af de første steder i Danmark, og omfattede 22 forskellige forsøgsprojekter med fysiske, sociale, kulturelle, erhvervs- og uddannelsesmæssige islæt. Hovedparten af de igangsatte projekter har vist sig bæredygtige og er nu forankret lokalt med borgerne som dynamo.

I alt har over 150 borgere fra foreninger, uddannelsesinstitutioner, virksomheder mv. været aktive.

Organisation

Firkløversamarbejdet er organiseret omkring et sekretariat som varetager den daglige ledelse og kontakt til projektgrupper, kommunerne mv.

Sekretariatet bakkes op af en arbejdsgruppe som består af en medarbejder fra hver af de fire kommuner.

Samarbejdet ledes af en styregruppe som i dag består af de 4 borgmestre og kommunaldirektører.

Den valgte organisation er politisk beslutningsdygtig og fungerer hensigtsmæssig i forhold til en dynamisk beslutningsproces.

Bæredygtig landdistriktsudvikling

Den første samarbejdsperiode sigtede mod fremme af en generel landdistriktsudvikling. Firkløverkommunerne indgik

for perioden 1998 – 2002 en ny samarbejdstale med sigte på at fremme en grøn og bæredygtig landdistriktsudvikling.

Kommunernes visioner

Firkløverkommunernes vision er at vise, at landdistrikter kan virke som dynamo for vækst og udvikling, og at landdistrikter kan fastholde og udbygge lokalsamfundets sociale, kulturelle og miljømæssige kvaliteter med afsæt i lokal Agenda 21-tankegangen.

Grøn profilanalyse

Som fælles plangrundlag er der i 1999 udarbejdet en Grøn Profilanalyse. Analysen præsenterer de fire kommuners grønne status. Profilanalysen danner grundlag for valg af projekter. Der arbejdes for tiden med projekter

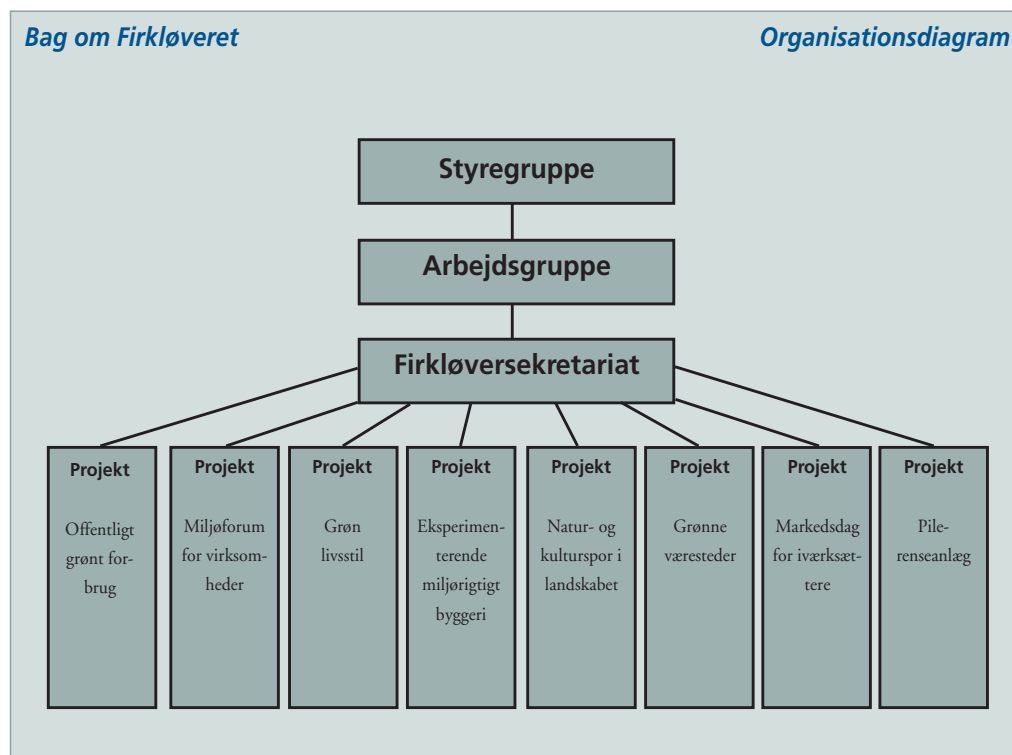
indenfor syv temaer:

1. Offentligt grønt forbrug,
2. Miljøforum for virksomheder.
3. Eksperimenterende miljørigtigt byggeri.
4. Natur- og kulturspor i landskabet.
5. Grønne væresteder.
6. Markedsdag.
7. Grønne familier.

Borgerinvolvering

Mobilisering af egne ressourcer er fortsat Firkløversamarbejdets kendetegn. Interesserede borgere, virksomheder, organisationer og ansatte i de offentlige forvaltninger og institutioner inddrages i videst muligt i projektarbejdet.

Projekterne drives i ligeværdigt privat og offentligt samspil gennem projektgrupper, temaarrangementer og aktiviteter.

Projektgrupperne er dels dannet gennem kontakter til de lokale foreninger, institutioner og organisationer, dels gennem annoncering og oplysning i lokalpressen.

Grupperne ændrer sig hele tiden, efterhånden som nye idéer og interesser kommer til og supplerer eller erstatter de "gamle".

Projektet har derfor også som helhed en dynamisk struktur, hvilket er nødvendigt - måske endda uundgåeligt - når projekterne afspejler de behov og problemstillinger, der løbende opstår på både overordnet og lokalt plan.

De lokale organisationers engagement sikrer, at indsatsen og projektidéerne forankres og videreføres lokalt, også efter projektperiodens udløb.

Hvorslev Kommune

Hvorslev Kommune har for den kommende planperiode vedtaget en vision for kommunens udvikling.

Vision om bæredygtighed

Visionen indebærer bl.a. at "kommunens vækst skal baseres på en bæredygtig udvikling med respekt for områdets natur- og kulturværdier i tæt samspil med borgerne".

Visionen afspejler sig i kommuneplanen som en tværsektoriel udviklingsstrategi, som på en og samme tid også er kommunens landdistriktsstrategi og lokal Agenda 21 strategi.

Firkløversamarbejdet og de aktiviteter der knytter sig her til indgår som en integreret del af kommunens konkrete lokal Agenda 21 arbejde og afspejler sig rundt om i lokal-

samfundene som synlige fysiske, sociale og kulturelle forandringer baseret på privat og offentligt samspil.

Budget og lokal Agenda 21

Nøgleordene i den kommunale styring er kvalitet, effektivitet, synlighed og dokumentation.

Den valgte plan- og budgetprocedure understøtter styringen. Visioner, mål, indsatsområder og bevillinger afstemmes i forhold til hinanden så der er helhed og sammenhæng mellem det vi siger og det vi gør.

Hvorslev Kommune gør meget ud af, at udviklingsmålene er operationelle, så der ved budgetopfølgningerne og årsberetningen kan ske en evaluering af, om de opstillede mål rent faktisk er nået.

De væsentligste punkter i kommunens plan- og budgetprocedure er:

- at den hidtidige indsats og nye opgaver opsamles i den årlige plan- og budgetredigelse,
- at der afsættes midler på budgettet,
- at målene gennem mål- og rammestyring indarbejdes i de enkelte forvaltningers og institutioners virksomhedsplaner og i service-deklarationer for de enkelte aktiviteter.

Målstyringen medvirker således til at sikre, at visionerne og målene for lokal Agenda 21 virkeliggøres. Som eksempel er kommunens vandløbspleje blevet intensiveret ved opfølgningen af de overordnede målsætninger.

Gensidig tillid og politisk troværdighed er nøgleord i udviklingen af det lokale demokrati.

I Horslev kommune har vi tradition for at involvere borgere og erhvervsliv direkte i beslutninger, der har eller vil få indflydelse på dagligdag og virke.

Derfor trives det lokale demokrati i mange forskellige sammenhænge: Brugerbestyrelser i børnehaver og skoler, ældreråd og Landsbyråd, handelsstands- og borgerforeninger mv. med kommunen som aktiv medspiller.

Borgernes aktive deltagelse afspejler sig rundt om

i by- og lokalsamfundene som folkelig kulturudvikling, hvor ildsjæle formår at igangsætte aktiviteter til gavn for fællesskabet.

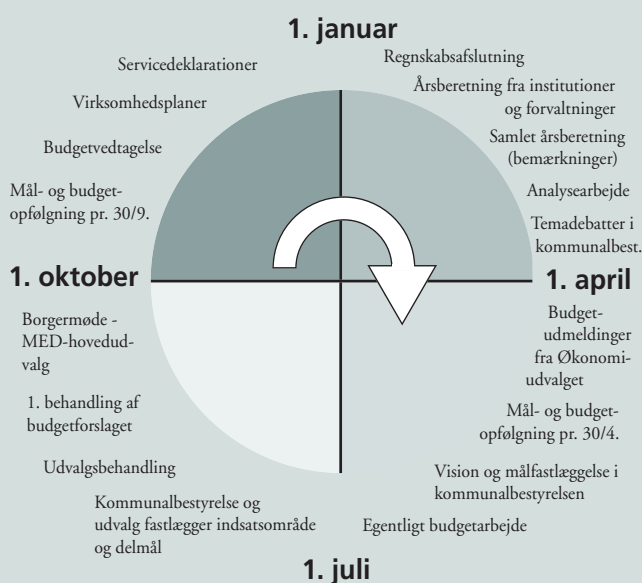
I forbindelse med revisionen af kommuneplanen afholdte vi en møderække rundt om lokalsamfundene, for at opsamle ideer og forslag til den kommende planperiode. Mere end 400 af kommunens borgere mødte op.

Møderne blev afholdt inden Kommunalbestyrelsen udarbejdede sin Planstrategi for de næste 12 års udvikling

Forslaget til kommuneplan har været til offentlig debat i foråret 2001. På de 5 borgermøder har der været god dialog om udvikling af kommunen som helhed og af de enkelte bysamfund i særdeleshed. Grønne problemstillinger har været et væsentligt emne på møderne.

Kurt Andreassen
Borgmester

Budgetprocedure

Budgetproceduren afstemmer visioner, mål, indsatsområder og bevillinger med hinanden og sikrer at der følges op på fx lokal Agenda 21.

Proces og organisation

Eksempel Stevns Kommune

Lokal Agenda 21-plan

Stevns Kommune er i gang med forberedelserne til en lokal Agenda 21.

Del af kommuneplan

Stevns Kommune har besluttet, at strategien for lokal Agenda 21 skal være en del af den reviderede kommuneplan 2001.

Politikerne i Stevns Kommune ønsker at ændre holdningen til kommuneplanen ved bl.a. at gennemføre revisionen som et Lokal Agenda 21-projekt.

Ejerskab og samarbejde

Kommuneplanen udarbejdes som en "Virksomhedsplan" for Stevns Kommune i samarbejde mellem borgere, politikere og forvaltning.

Dynamisk planlægning

Kommuneplanen bliver hjørnestenen i en fremtidig rullende planlægning. Planen bliver opdelt i politikområder, der kan veksle mellem placering i basisplanen, når området ikke er under politisk forandring, og udviklingsplanen når området revurderes. Til lige vil kommuneplanen blive knyttet tæt sammen med budgetlægningen.

Bæredygtighedsvurdering

Planen skal også i målsætningerne for hvert hovedafsnit indeholde en stillingtagen til bæredygtighed, ressourceforbrug og beskyttelse af natur og kultur både på kort og længere sigt. Lokal Agenda 21 bliver således et tværgående element i kommuneplanen.

Proces vigtigere end plan

I stedet for en færdigtrykt „papir-sag“ uden tydelige visioner og mål, skal planprocessen være i centrum. Det afgørende er at øge borgernes interesse for Stevns Kommunes fremtid, samt at udvikle et dynamisk og aktivt værktøj for kommunal politikdannelse og planlægning.

Mange skal involveres

Så mange som muligt skal involveres fra første færd, så både politikere, borgere og ansatte i Stevns Kommune kommer til at føle et ejerskab til den færdige plan.

Aktiv borgerdeltagelse

Processen blev indledt med et fremtidsværksted med deltagelse af 50 borgere. På fremtidsværkstedet formuleredes en række hovedspørgsmål, og der blev givet forslag til tematisering af kommuneplanen. Deltagerne i fremtidsværkstedet fremlagde resultatet for kommunalbestyrelsen, og der blev nedsat arbejdsgrupper.

Fordommene siger, at borgerdebatter skal være konkrete, men i Stevns Kommune har det været lige omvendt. Engagementet har været meget stort. Det vigtigste har været, at Stevns Kommune har signaleret, at det betyder noget at være aktiv. Samtidig understreges det, at kommunalbestyrelsen er ansvarlig og træffer den endelige beslutning. Borgernes arbejde styres, sådan at der ikke spildes tid og skabes urealistiske forventninger. Andre former for borgerinddragelse har også været anvendt, herunder en mere

Formålet har været at skabe et folkeligt engagement omkring noget så abstrakt eller fjernt som en kommuneplan. Det mener vi i sig selv er lykkedes, men også indholdet af planen har fået et kvalitativt løft. Den er lettere gennemførlig, og i al fald mere i harmoni med befolkningens ønsker, og

også mere gennemskuelig. Der er tale om en metode, som kan medvirke til at skabe nye former for samarbejde mellem det folkelige og det politisk-administrative.

Den kommunale arbejdsproces er også fornyet. Workshops og temadage har erstattet processen med forvaltningsindstillinger og politiske udvalgsbehandlinger. Det har givet bedre betingelser for en helhedsorienteret politik og planlægning.

Lars P. Asserhøj
Borgmester

deltagende form for borgerhøringer, efter den såkaldte caféboardsmodel.

Politisk engagement

Kommuneplanen er højt prioriteret i kommunalbestyrelsen. Det politiske engagement er bl.a. blevet skabt gennem temadage, og ved at der sidder politikere i styregruppen for kommuneplanrevisionen.

Organisation

Styregruppen, som består af borgmesteren, udvalgs- og gruppeformænd, cheferne og arbejdsgruppen, fastlægger de store linier for arbejdet. Arbejdsgruppen har repræsentanter fra alle forvaltninger og fra to institutioner. Gruppen har ansvaret for det praktiske arbejde, uddelegering af opgaver til ressortområderne og udarbejdelse af oplæg til styregruppen.

	Folkehøring	Stevns modellen
Deltagere	Repræsentativt udsnit af befolkningen.	Meningsdannere i lokalsamfundet.
Antal	Mere end 150.	Mere end 25.
Valg af deltagere	Tilfældig udvælgelse.	Selv-selektion med efterfølgende sortering.
Formål	Meningsmåling – en reflekteret og repræsentativ meningstilkendegivelse.	Deltagelse. At give mulighed for input til beslutningsprocessen.
Eksempel	Mandag Morgens Mini-Danmark.	Stevns Kommunes fremtidsværksted.

Processen med borgerinddragelse, har været inspireret af tankerne bag det deliberative demokrati. Fremtidsværkstedet var dog på flere punkter afvigende fra konceptet.

Vejledningen

Folketinget vedtog i 2000 en ændring af planloven, der bl.a. indebærer at amtskommuner og kommuner fik pligt til at udarbejde lokale Agenda 21-strategier. Med lovændringen er der lagt op til at styrke det lokale Agenda 21-arbejde og dermed arbejdet for et bæredygtigt samfund.

Denne vejledning indeholder en uddybende beskrivelse af de lovgivningsmæssige krav til strategierne, og de procesforløb som strategierne udarbejdes under.

Læsevejledning

Denne vejledning er tænkt som en håndbog. Den er ikke skrevet til at blive læst i en sammenhæng. Man kan fx vælge kun at læse eksempler, kun at læse det første kapitel, som er en hurtig indføring i begrebet eller kun at læse kapitlet om strategiens indhold.

Det første kapitel, „Amtskommunernes og kommunernes nye opgaver“ henvender sig primært til politikere, der efterlyser en hurtig - og overfladisk, indføring i emnet og de nye regler.

Det andet kapitel, „Hvad er en strategi for lokal Agenda 21?“ er primært skrevet til personer, der behøver et lidt dybere kendskab til lokal Agenda 21 strategier, men som ikke selv skal skrive strategien eller tilrettelægge processen. Det kan dreje sig om politikere eller ledende embedsmænd indenfor, der arbejder med lokal Agenda 21.

De to sidste kapitler, „Strategiens indhold“ og „Proces og organisation for udarbejdelse af strategien“, henvender sig primært til dem, der skal udarbejde strategien eller tilrettelægge processen. Dvs. de medarbejdere i forvaltningen som har lokal Agenda 21 strategier som arbejdsområde.

Eksemplerne på side 30-35 har til formål at vise hvordan forskellige amter og kommuner har arbejdet indholdsmæssigt med ét af de fem emner, som strategierne skal omhandle.

Eksemplerne på side 42-46 har til formål at vise hvordan forskellige amter og kommuner har tilrettelagt processen med det lokale Agenda 21-arbejde.

Eksemplerne er udvalgt så både amter, store kommuner og små kommuner er repræsenteret. Det har således været hensigten at udvælge eksemplerne så de bliver repræsentative for landets amter og kommuner.